

W numerze:

- **Projekt edukacyjny w praktyce szkolnej**
(Ewa Łechtańska)
- **Projekt edukacyjny w gimnazjum**
Metoda projektów „krok po kroku”
(Elżbieta Szmytkowska)
- **Jak zainteresować uczniów przyrodą?**
(o walorach dydaktycznych metody modelowania)
(Olga Wagner-Zaskórska)
- **Dojrzałość szkolna sześciolatka – aspekty rozwoju**
(Urszula Nowak)
- **Jak zadawać pytania na lekcji?**
(Stanisław Poturała)

2010

Nr 4 (91)

Rok XVIII

ISSN 2081-1527

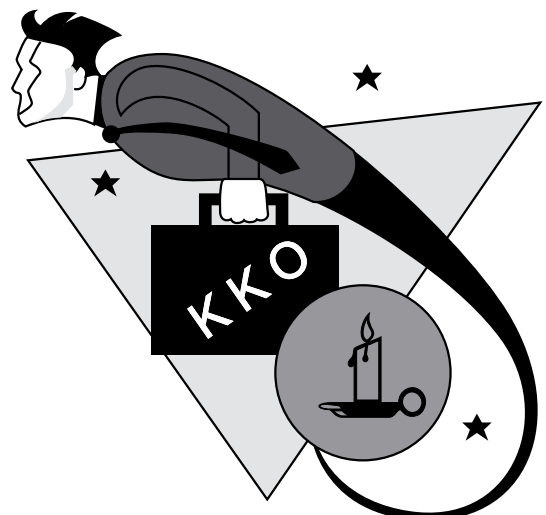
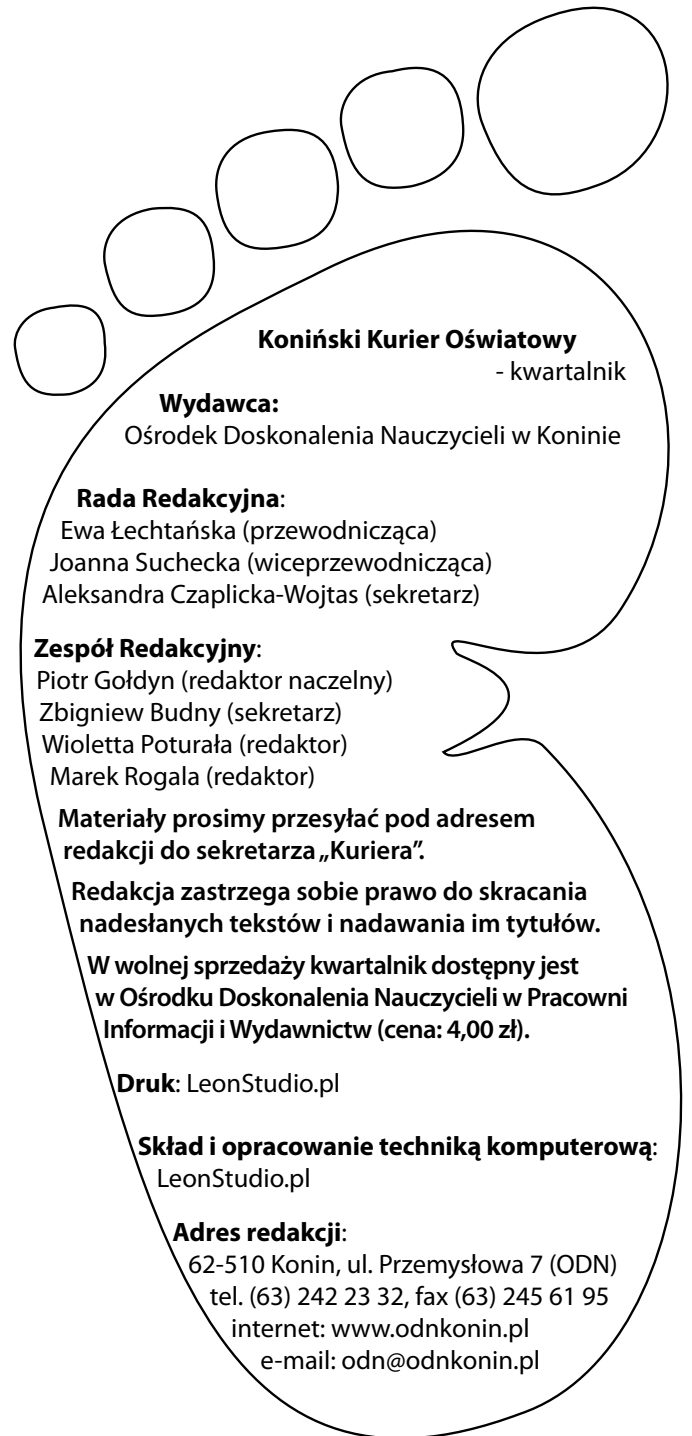

Rok 2011 – rokiem projektów edukacyjnych?

Najważniejszym *novum* wchodzącym do szkół w bieżącym roku szkolnym w wyniku wprowadzenia nowych wymagań w podstawie programowej zdają się projekty edukacyjne. Wewnątrz numeru prezentujemy różne teoretyczne ujęcia i przykłady praktycznych realizacji postulowanej metody nauczania, a na zdjęciu powyżej – uczeń Gimnazjum im. Jana Pawła II w Skulsku podczas realizacji zorganizowanego w ramach Międzynarodowego Roku Astronomii projektu edukacyjnego „Patrz w niebo – będziesz wielki”.

Spis treści

Projekt edukacyjny w praktyce szkolnej (Ewa Łechtańska).....	3-4
Projekt edukacyjny w gimnazjum Metoda projektów „krok po kroku” (Elżbieta Szmytkowska).....	4-7
„Albert Abraham Michelson – noblista z za miedzy” (projekt edukacyjny dla uczniów gimnazjum w formie WebQuestu) (Barbara Jaworowicz).....	8-9
„Jeziora – ich zagospodarowanie oraz wpływ na atrakcyjność turystyczną powiatu konińskiego” (projekt edukacyjny dla uczniów gimnazjum) (Barbara Jaworowicz, Grażyna Frydrychowicz).....	10-12
Jak zainteresować uczniów przyrodą? (o walorach dydaktycznych metody modelowania) (Olga Wagner-Zaskórska).....	13-14
Dojrzałość szkolna sześciolatka – aspekty rozwoju (Urszula Nowak).....	14-15
OCALENI OD ZAPOMNIENIA... (cz. 3) Władysław Ziemacki (1895-1986) – kolski bibliograf, historyk kultury i nauczyciel (Kazimierz Kasperkiewicz).....	16-17
Nowa epoka w bibliotece pedagogicznej w Kole, Koninie i Turku (Agnieszka Pogorzelska).....	17
Jak zadawać pytania na lekcji? (Stanisław Poturała).....	18-20
Unia lubelska i jej skutki (scenariusz lekcji historii w drugiej klasie liceum ogólnokształcącego) (Jarosław Durka).....	20-22
Chcemy się bawić z rodzicami (scenariusz spotkania z rodzicami) (Urszula Nowak).....	23
Poezja noblisty Miłosza z perspektywy szkolnej ławy. Konkurs interpretacji jednego wiersza.....	23
Literackie wędrówki bibliotekarek po Wielkopolsce (Mira Olszak).....	24

Ewa Łechtańska konsultantka ODN-u, wykładowczyni PWSZ w Koninie

Projekt edukacyjny w praktyce szkolnej

W ostatnim czasie sporo się mówi o metodzie projektów. Obserwuje się również nagły wzrost zainteresowania tą metodą nauczania na różnych poziomach kształcenia. Dopytują o nią nauczyciele, o szkolenia na temat projektu proszą dyrektorzy szkół, czasem także przedszkoli. Z czego wynika to nagłe ożywienie w zakresie stosowania metody projektów w praktyce szkolnej? Wszak metoda ta ani nie jest nowa, ani niezna-

na. W Polsce metoda projektów rozpowszechniana była za sprawą Centrum Edukacji Obywatelskiej od roku 1989 (wcześniej wykorzystywano ją w szkolnictwie zawodowym). Przywozili ją i wcielali w życie nauczyciele uczestniczący w wielu szkoleniach w kraju i za granicą. Bardzo zyskiwała na popularności od roku 1999, kiedy to rozpoczęto reformowanie polskiego systemu oświaty. Nauczanie w reformującej się szkole w dużym stopniu opierało się na stosowaniu metod aktywizujących, a do takich metod zalicza się metodę projektów. W tym czasie zaczęła liczniej pojawiać się literatura poświęcona metodzie projektów i jej wykorzystaniu w praktyce szkolnej. Wielu nauczycieli doceniło tę metodę w pracy z uczniami, dostrzegli jej walory i korzyści, które wynikały z jej stosowania. Dla wielu jednak była metodą kłopotliwą, zatem poszła częściowo w zapomnienie...

Rok 2009 był, a przynajmniej powinien takim się stać, okresem ponownego budzenia się do życia metody projektów. Wszystko za sprawą kolejnej reformy programowej i nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego zatwierdzonej rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. Wdrażanie nowej podstawy programowej rozpoczęto z dniem 1 września 2009 r. najpierw we wszystkich grupach wiekowych w przedszkolu i w klasach pierwszych szkoły podstawowej i gimnazjum. Nowa podstawa programowa „sprzyja” metodzie projektów, a liczne zapisy uzmysławiają nauczycielom konieczność stosowania jej w codziennej pracy z uczniami. Wyraźne odnoszenie się do tej metody (określanej w dokumencie jako PROJEKT EDUKACYJNY) zauważyć można w podstawach programowych różnych przedmiotów III i IV etapu edukacyjnego, tj. w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej. Dla metody projektów szczególnie istotne okazały się zapisy zawarte w podstawie programowej przedmiotu wiedza o społeczeństwie. W podstawie programowej tego

przedmiotu, zarówno w gimnazjum jak i w szkole ponadgimnazjalnej, znajdujemy zapisy odnoszące się bezpośrednio do konieczności zastosowania metody projektów w codziennej pracy z uczniami na zajęciach szkolnych. W części podstawy programowej *Zalecane warunki i sposób realizacji przedmiotów* takich jak np.: chemia, informatyka, zajęcia artystyczne, zajęcia techniczne, wychowanie fizyczne/edukacja zdrowotna zachęca się nauczycieli do stosowania projektu. W innych zapisach, np. dotyczących przedmiotu język polski, korzystanie z tej metody określa się jako *powinność: Wprowadzając nowe treści nauczania nauczyciel powinien wykorzystywać m.in. metody aktywizujące, np. dyskusja i debata, drama, projekt edukacyjny, happening. Samodzielne, aktywne i świadome wykonywanie zadań pomoże uczniom przyjąć poznawane treści jako własne*. Ponadto w dokumencie podstawy programowej znajdują się zapisy odnoszące się do wykorzystania projektu w pracy z uczniami na lekcjach z przedmiotu wiedza i społeczeństwo: *Ze względu na cele przedmiotu wiedza i społeczeństwo, na III etapie edukacyjnym około 20% treści nauczania określonych w podstawie programowej tego przedmiotu powinno być realizowanych w formie uczniowskiego projektu edukacyjnego, a na IV etapie edukacyjnym nie mniej niż 10%*. W podstawie programowej nauczyciel może również znaleźć zapis wyjaśniający, jaki powinien być projekt oraz sugestię określającą, jak często uczeń powinien na tym przedmiocie w projekcie uczestniczyć: *Uczniowski projekt edukacyjny powinien mieć charakter zespołowy; poszczególne zadania mogą być wykonywane indywidualnie. Wskazane jest, by każdy uczeń uczestniczył w co najmniej jednym projekcie w każdym roku nauczania przedmiotu*. Jest także w podstawie programowej zapis mówiący o *powinności, jakie ma szkoła w zakresie projektu: Aby to umożliwić, szkoła powinna zapewnić takie warunki, by uczniowie uczyli się planować i realizować uczniowskie projekty edukacyjne*. Warto może w tym miejscu przypomnieć, że podstawa programowa jest aktem prawnym MEN i nauczyciel, jako urzędnik państwowy, ma obowiązek realizować zapisy zawarte w tym dokumencie.

Kolejnym ważnym dla popularyzacji projektu edukacyjnego w szkole wydarzeniem było rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. (zmieniające dotychczasowe rozporządze-

nie) w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych. Jedną z nowości dokumentu (wdrażanego z dniem 1 września) jest zapis mówiący, że uczeń gimnazjum ma obowiązek uczestniczenia w projekcie edukacyjnym: *Uczniowie gimnazjum biorą udział w realizacji projektu edukacyjnego (§ 21a. 1.)*. W cytowanym rozporządzeniu znajduje się także zapis, który definiuje, czym jest projekt edukacyjny i jak należy go rozumieć: *Projekt edukacyjny jest zespołowym, planowym działaniem uczniów, mającym na celu rozwiązanie konkretnego problemu, z zastosowaniem różnorodnych metod (§ 21a. 2.)*. Z tego krótkiego fragmentu wyczytać można wiele istotnych przesłanek – mianowicie że: działanie w projekcie jest zespołowe; jest ono planowe; jego celem jest rozwiązanie określonego problemu; a zatem działanie to wymusza stosowanie różnorodnych metod, które doprowadzą do rozwiązania danego problemu. Określony został również zakres tematyczny projektu, co wyjaśnia realizatorom, że tematyka powinna być „osadzona” w treściach podstawy programowej, ale może poza jej ramy wykraczać: *Zakres tematyczny projektu edukacyjnego może dotyczyć wybranych treści nauczania określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla gimnazjów lub wykraczać poza te treści (§ 21a. 3.)*. Inny zapis rozporządzenia określa, kto realizuje projekt i kto jest opiekunem podjętych działań, a także jakie działania dany projekt musi obejmować: *Projekt edukacyjny jest realizowany przez zespół uczniów pod opieką nauczyciela i obejmuje następujące działania: 1) wybranie tematu projektu edukacyjnego; 2) określenie celów projektu edukacyjnego i zaplanowanie etapów jego realizacji; 3) wykonanie zaplanowanych działań; 4) publiczne przedstawienie rezultatów projektu edukacyjnego (§ 21a. 4.)*. Nieokreślone w rozporządzeniu kwestie, szczegółowe warunki opisujące realizację projektów w konkretnej szkole określa dyrektor placówki, zasięgając opinii rady pedagogicznej: *Szczegółowe warunki realizacji projektu edukacyjnego określa dyrektor gimnazjum w porozumieniu z radą pedagogiczną (§ 21a. 5.)*. Z cytowanych powyżej zapisów rozporządzenia wynika, że obowiązująca szkoły procedura nie jest nadmiernie skomplikowana, zatem jej wprowadzenie w życie nie powinno stanowić większego problemu. Wszystko, co nie jest ujęte

w poszczególnych paragrafach, jest kwestią do ustalenia i dogadania w konkretnej szkole. Nie ma mowy o dokumentacji, nie ma mowy o czasie trwania projektu, o liczbie uczestników; wiele kwestii celowo nie jest ujętych w zapisach rozporządzenia. Daje to dużą autonomię każdej szkole i sprawia, iż obowiązek realizowania projektu w pracy z uczniami nie jest taki trudny i niewdzięczny, jak mogło wydawać się na początku... I jeszcze wzmianka w rozporządzeniu odnośnie samego udziału ucznia w przedsięwzięciu. Skoro uczeń gimnazjum ma obowiązek udziału w projekcie edukacyjnym (jeden raz w ciągu 3 lat nauki), ja-koś to trzeba ocenić, jakoś odnotować, aby nie umknęło... Także w tym obszarze zapisy rozporządzenia nie są nadmiernie wymagające i nie komplikują zbytnio życia: *Kryteria oceniania zachowania ucznia gimnazjum zawarte w ocenianiu wewnątrzszkolnym uwzględniają udział ucznia w realizacji projektu edukacyjnego (§ 21a. 6.); Wychowawca klasy na początku roku szkolnego, w którym uczniowie będą realizować projekt edukacyjny, informuje uczniów i ich rodziców (prawnych opiekunów) o warunkach realizacji projektu edukacyjnego (§ 21a. 7.); Informacje o udziale ucznia w realizacji projektu edukacyjnego oraz temat projektu wpisuje się na świadectwie ukończenia gimnazjum (§ 21a. 8.).*

Ten zapis wywołał wiele emocji i obaw w gronie nauczycieli pracujących w gimnazjach, także wśród samych dyrektorów szkół. Nikogo to nie powinno dziwić, to zrozumiałe... Nowe obowiązki, nowe działania edukacyjne. Do Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Koninie zaczęły napływać liczne zgłoszenia z prośbą o przeprowadzenie szkoleń nauczycieli rad pedagogicznych na temat zastosowania projektu edukacyjnego w codziennej praktyce, bardzo wiele takich szkoleń przeprowadziliśmy i prowadzimy nadal. Również my, nauczyciele konsultanci, pracownicy ODN-u, szkoliliśmy się w Warszawie, aby być do Państwa dyspozycji, aby kompetentnie pomagać.

Dziś mijają prawie 4 miesiące od momentu rozpoczęcia wdrażania działań związanych z obowiązkiem uczestniczenia uczniów w projekcie edukacyjnym w gimnazjum, opadły emocje, zmniejszyły się obawy. W wielu szkołach rozpoczęto realizację projektów edukacyjnych, w wielu szkołach pierwsze projekty zostały już zakończone. Staje się faktem, że projekt edukacyjny zaczyna rzeczywiście gościć w codziennej praktyce szkolnej.

Cdn. W następnej części o metodzie projektów...

Elżbieta Szmytkowska konsultantka ODN-u w Koninie

Projekt edukacyjny w gimnazjum

Metoda projektów „krok po kroku”

Współczesna szkoła ma przygotowywać do samodzielności w dużo większym stopniu, niż było to wymagane w przeszłości. Przede wszystkim powinna nauczyć młodego człowieka **samodzielnego rozpoznawania problemów i opracowywania strategii ich rozwiązywania, a także planowania własnych działań i organizowania współpracy z innymi**. Ważne miejsce wśród umiejętności wymaganych od absolwenta nowoczesnej szkoły zajmuje samodzielność w wyszukiwaniu informacji, ich selekcjonowaniu i przedstawianiu innym.

Wprowadzany rozporządzeniem projekt edukacyjny w gimnazjum łączy w sobie **zadania zespołowe i indywidualne oraz odpowiedzialność zespołową i jednostkową**.

Warto też zauważyć, że praca uczniów w zespole realizującym projekt dobrze oddaje sposób działania w miejscu pracy – w większości instytucji i przedsiębiorstwach duża część zadań wykonywana jest zespołowo i wymaga od pracowników umiejętności pracy projektowej.

Praca metodą projektu buduje kapitał społeczny, uczy bowiem młodych ludzi pracy zespołowej, wymaga dzielenia się zadaniami i odpowiedzialnością, wzajemnej pomocy i zaufania, ale uczy też samoorganizacji, indywidualnej realizacji zadań składających się na całość. Zachęca do poznawania świata poza murami szkoły i działania na rzecz innych.

Metoda projektów definiowana jest w różny sposób.

Niektórzy uważają, że jest to jedna z wielu metod kształcenia, inni natomiast, że jest to strategia postępowania dydaktycznego.

Według autorów *Nowego Słownika Pedagogiki Pracy* „Metoda projektów polega na przedsięwzięciu przez grupy uczniowskie opracowania, zaplanowania i zaprojektowania, a następnie realizacji wykonania projektu. Jej zalety polegają na organizowaniu samodzielnej pracy uczniów w obmyślaniu projektu i jego realizacji, przygotowaniu przez to i rozwinięciu umiejętności samodzielnej pracy, a jednocześnie zespołowości. Jest to jednak nie tyle metoda, ile strategia, przedstawiająca ogromne walory nie tylko w zakresie rozwoju umiejętności umysłowych

i praktycznych uczniów, ale także ich socjalizacji. Wywołuje wzmoczoną aktywność uczniów, a szkoła staje się dla nich w pełni atrakcyjna jako miejsce wyzwalań sił twórczych”.

Projekt to przedsięwzięcie obejmujące zadania odznaczające się takimi cechami jak:

- czasowe ograniczenie,
- kompleksowość,
- względne nowatorstwo.

Główne cechy metody projektów:

- orientacja na ucznia – wszechstronne aktywizowanie uczniów przez planową ich działalność;
- orientacja na rzeczywistość – rozwiązywanie problemów zaczerpniętych z otaczającej rzeczywistości i praktyki;
- orientacja na produkt – praca kończy się konkretnym, widocznym i dotykającym efektem.

Zmiana roli nauczyciela w projekcie edukacyjnym:

- nauczyciel dąży do wspierania samodzielności i innowacyjności uczniów wykonujących projekty;
- pełni rolę doradcy, a nie eksperta, który powinien zachęcać uczniów do poszukiwania źródeł wiedzy i nowych rozwiązań;
- kluczem do sukcesu winno być przekonanie uczniów, żeby przejęli odpowiedzialność za określone w projekcie zadania.

Chociaż nauczyciel prowadzący projekt nie zostawia uczniów samym sobie, to jego ingerencja w projekt i jego wykonanie powinna być jak najmniejsza (monitorowanie pracy zespołu uczniowskiego, dyskretny nadzór, reagowanie w sytuacjach kryzysowych, przy zachowaniu maksymalnej samodzielności uczniów).

W dobrym projekcie:

- cele są jasno określone i możliwe do osiągnięcia;
- jest możliwość dowiedzenia się i nauczenia czegoś nowego oraz użytecznego, często w wymiarze interdyscyplinarnym łączącym zagadnienia z różnych dziedzin;
- jest dobrze rozplanowany czas – ustalone są terminy realizacji poszczególnych etapów i całości projektu;
- zadania są jasno rozdzielone pomiędzy uczniów zgodnie z ich zainteresowa-

niami, predyspozycjami i możliwościami;

- uczniowie pracują samodzielnie, korzystając tylko z konsultacji nauczyciela;
- uczniowie znają kryteria oceny, w miarę możliwości uczestniczą w ich ustalaniu.

KLASYFIKACJA PROJEKTÓW

I. Ze względu na strukturę projektu:

- projekty silnie ustrukturyzowane,
- projekty słabo ustrukturyzowane.

Projekty silnie ustrukturyzowane to projekty, w których samodzielność uczniów jest częściowo ograniczona przez nauczyciela (określa on cele, wymagania, oczekiwane efekty, jednak nie ogranicza samodzielności uczniów i nie odbiera im inicjatywy). Tego typu projekty są wykonywane na wcześniejszych etapach edukacji oraz wówczas, gdy uczący się po raz pierwszy pracują z wykorzystaniem metod projektów.

Natomiast projekty słabo ustrukturyzowane przewidują znaczną samodzielność uczniów, zarówno w obszarze wyboru tematu i zakresu projektu, określenia problemu, sposobów jego rozwiązania, jak również sposobów przedstawienia efektów pracy zespołu.

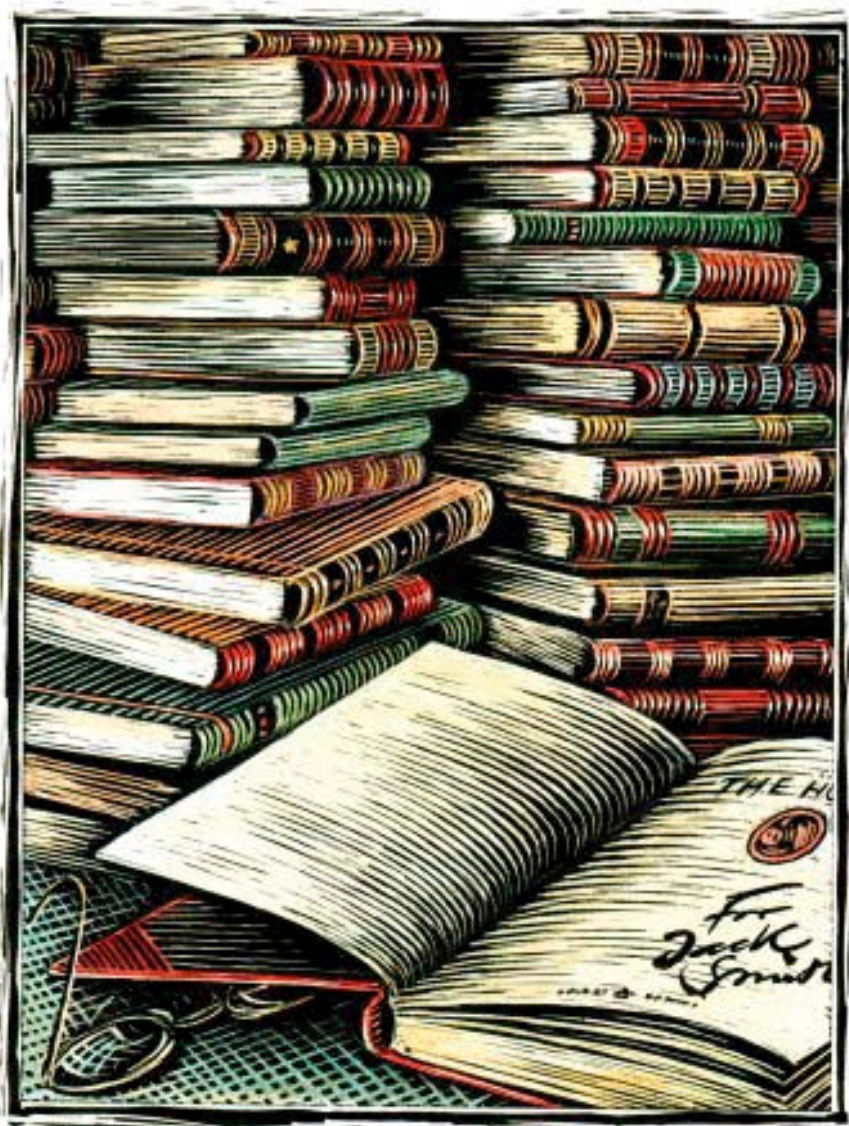
II. Ze względu na zakres materiału kształcenia:

- projekty przedmiotowe,
- projekty modułowe,
- projekty międzyprzedmiotowe.

Warto podkreślić, że każdy projekt przedmiotowy wymaga jednak wykorzystywania wiedzy i umiejętności z różnych przedmiotów, np. z języka polskiego – w warstwie poprawności językowej sprawozdania, prezentacji; z matematyki – w prowadzeniu obliczeń związanych z badaniami, w graficznej prezentacji wyników; z informatyki – podczas przygotowania komputerowej wersji sprawozdania czy prezentacji multimedialnej. Doświadczenia wskazują, że nauczyciele, którzy potrafią wyjść poza obręb własnego przedmiotu, są bardziej cenieni przez uczniów, a wykonywane pod ich kierunkiem projekty są jakościowo bardzo dobre.

Projekty modułowe dotyczą obszaru treściowego zawartego w module. Stosowane są w kształceniu zawodowym, a ich celem jest przede wszystkim kształtowanie umiejętności umysłowych i praktycznych. Nakierowane są one przede wszystkim na wykonywanie wytworów (urządzeń, projektów konstrukcyjnych, projektów działań).

Projekty międzyprzedmiotowe (interdyscyplinarne) w swoim założeniu mają integrować wiedzę i umiejętności z różnych przedmiotów (obszarów edukacyjnych). Może okazać się, że w wielu

gimnazjach ten rodzaj projektów wybierany będzie najczęściej, szczególnie w tych szkołach, które mają już doświadczenia w pracy tą metodą.

III. Ze względu na podział pracy:

- projekty indywidualne,
- projekty zespołowe.

Zgodnie z Rozporządzeniem MEN, w gimnazjum powinny być realizowane projekty zespołowe.

IV. Ze względu na formę pracy uczniów:

- projekty jednorodne,
- projekty zróżnicowane.

Projekt jednorodny wykonywany są przez uczących się w tym samym czasie, służą osiągnięciu tego samego celu. Projekty zróżnicowane wykonywane są w zróżnicowanym czasie, służą osiągnięciu różnych celów edukacyjnych zbieżnych z zakresem treściowym programu kształcenia. Uczniowie indywidualnie lub w grupach wykonują projekty i prezentują je w odpowiednim momencie na forum klasy lub grupy. Doświadczenia nasze wskazują, że projekty zróżnicowane są dla młodych ludzi ciekawsze, a każdy projekt wnosi

nowe rozwiązanie innego problemu.

V. Ze względu na cele projektów:

- projekty badawcze,
- projekty techniczne,
- projekty biznesowe,
- projekty-przedsięwzięcia.

Projekty badawcze są ukierunkowane przede wszystkim na badanie zjawisk, przedstawianie diagnozy zjawiska, zbadanie stanu wiedzy na dany temat lub rozwiązanie problemu badawczego.

Projekty techniczne (konstrukcyjne, technologiczne, eksploatacyjne) pozwalają uczniom przyswoić podstawy wiedzy technicznej, wiedzy o nowoczesnych technologiach.

Projekty biznesowe dotyczą problemów organizacyjnych, marketingowych, związanych z zarządzaniem i szeroko rozumianym prowadzeniem działalności gospodarczej w realnych lub fikcyjnych firmach.

Projekty-przedsięwzięcia to projekty, których celem jest podjęcie określonego działania na terenie szkoły lub na rzecz środowiska.

VI. Ze względu na możliwości i sposób prezentacji:

- projekty zakończone typową prezentacją,
- projekty, których prezentacja przybiera formę przedstawienia efektów pracy.

Projekty zakończone typową prezentacją to projekty, których podsumowaniem i zwieńczeniem jest prezentacja, mająca na celu przedstawienie przebiegu pracy, wykonanych badań, zebranych informacji oraz wypracowanych wniosków. Wykonujący projekt mają możliwość wykorzystania różnorodnych środków przekazu i takiej konstrukcji prezentacji, aby zainteresować słuchaczy i przybliżyć im poruszony problem.

Projekty, których prezentacja przybiera formę przedstawienia efektów pracy, mają na celu przygotowanie przedsięwzięcia. Jego realizacja kończy się prezentacją konkretnych efektów, np. wystawy, przedstawienia, wycieczki itp.

ETAPY PROJEKTU EDUKACYJNEGO

I. Przygotowanie projektu

- przygotowanie uczniów do pracy metodą projektów, wyjaśnienie zasad,
- zainicjowanie projektu, określenie obszaru tematycznego, sformułowanie uzasadnienia tematu,
- określenie celów ogólnych i szczegółowych (operacyjnych),
- ustalenie składu uczestników,
- zaplanowanie – opracowanie instrukcji, zawarcie kontraktu (ustalenie zadań do wykonania, zaplanowanie pracy uczniów, wybór miejsc pracy, ustalenie ról i zakresów odpowiedzialności, wybór źródeł informacji, materiałów, narzędzi, oszacowanie kosztów i źródeł finansowania),
- ustalenie czasu wykonywania projektu oraz sposobu dokumentowania pracy,
- określenie standardu efektu końcowego i określenie kryteriów oceny projektu oraz oceny pracy uczniów.

Opis projektu (nazywany też konспекtem) może zawierać elementy: temat projektu – problem do rozwiązania, cele, uzasadnienie wyboru tematu, zagadnienia do rozważenia, problemy do rozwiązania, zadania do wykonania, czas pracy i termin jej zakończenia, kryteria oraz sposób oceny projektu.

II. Realizacja projektu

- kierowanie się przyjętym planem (stosowanie pracy zespołowej i indywidualnej, łączenie pracy umysłowej, fizycznej i artystycznej),
- stosowanie różnorodnych metod, technik i narzędzi pracy (wycieczki, wywiady, obserwacje, karty pracy,

kamera wideo, aparat fotograficzny, komputer),

- monitorowanie realizacji poszczególnych etapów (regularne spotkania konsultacyjne z uczniami i zapewnienie im samodzielności w podejmowanych działaniach, dokonywanie systematycznej obserwacji i oceny postępów uczniów),
- **motywowanie uczniów** do prowadzenia zaplanowanych działań,
- zaprezentowanie sposobu dokumentowania wykonania projektu.

Monitorowanie przez nauczyciela pracy uczniów wykonujących projekt pozwala mu na kontrolowanie poziomu i postępów ich działań, pomaganie im w razie potrzeby.

Aby podtrzymać (lub przywrócić) motywację uczniów, należy: systematycznie sprawdzać, co naprawdę zostało zrobione, doceniać i chwalić, pomagać w razie poważnych problemów, informować o projekcie rodziców i zachęcać ich do współpracy, promować projekt poza szkołą, nawiązać kontakt z lokalnymi mediami, zaangażować ekspertów i zewnętrznych obserwatorów, potraktować przygotowanie publicznej prezentacji jako źródło motywacji, przypominać o perspektywie oceny (zaliczenia) i terminie ukończenia projektu, stosować ocenianie kształtujące – oceniać poszczególne etapy pracy nad projektem.

Prowadząc projekt uczniowski, należy pamiętać, że stoją przed nim **dwie podstawowe cele**: zaplanowanie, wykonanie i zaprezentowanie przez zespół uczniów projektu na konkretny temat, ale również doskonalenie umiejętności społecznych, wpisujących się w kompetencje kluczowe. Oba te cele są równoważne.

Projekt powinien być wykonywany przez uczniów samodzielnie, nie może być hamowana ich inwencja i inicjatywa. Rola nauczyciela sprowadza się do wspierania uczniów i konsultacji.

III. Publiczne przedstawienie rezultatów projektu (zależne od tematu projektu, ale również od pomysłowości i oryginalności członków zespołu), wzbogacone przez:

- album, formę plastyczną, model, makietę, mapę, wystawę, festiwal prac uczniowskich;
- książkę, broszurę, gazetkę, portfolio;
- prezentację multimedialną, stronę internetową, film, nagranie dźwiękowe;
- piknik, konferencję naukową;
- przedstawienie teatralne, inscenizację.

IV. Ocena rezultatów projektu: wymiana uzyskanych doświadczeń, dyskusja nad wynikami i refleksja, przygotowanie sprawozdania i wniosków,

- **informacja zwrotna.**

W każdym z wskazanych etapów można wyróżnić konkretne działania podejmowane przez nauczycieli i uczniów.

O CZYM NALEŻY PAMIĘTAĆ, REALIZUJĄC Z UCZNIAMI PROJEKTY EDUKACYJNE

Wybierając **obszar tematyczny** projektów realizowanych przez uczniów, można odnieść się do celów zawartych w podstawie programowej. Uczniowie wykonują projekty, które polegają na rozwiązaniu postawionego problemu, a następnie prezentują efekty swojej pracy na forum klasy czy szkoły.

Tematyka projektów powinna być czerpana z rzeczywistości otaczającej ucznia, odnosić się do tego, co bliskie uczniowi i zgodne z jego zainteresowaniami (oczywiście w ramach tematycznych wskazanych przez nauczyciela).

Uczniowie powinni mieć swój udział w ustalaniu ostatecznej wersji tematu projektu. Zwiększy to ich motywację, poczują się „właścicielami projektu”.

Cele edukacyjne formułowane przez nauczyciela, najczęściej powiązane z podstawą programową – nauczyciel określa je w odniesieniu do wybranego wspólnie z uczniami głównego problemu. Cele edukacyjne określają, czego uczniowie się dowiedzą, co nauczą się robić lub jakie predyspozycje rozwiną podczas realizacji projektu. **Cele praktyczne** wyznaczają kierunki działań poszczególnych zespołów projektowych. Uczniowie z pomocą nauczyciela przedstawiają je w kategoriach rezultatów, które chcą osiągnąć.

Ustalone **standardy osiągnięcia celu** powinny być realne do wykonania. Nie-realistyczne cele, poprzeczka zawieszona zbyt wysoko, mogą zniechęcać uczniów.

Projekty mogą mieć charakter **przedmiotowy**, ale mogą być też realizowane projekty **interdyscyplinarne**, łączące wiadomości i umiejętności z różnych przedmiotów lub poza nie wykraczające. Na przykład jakies zagadnienie czy zjawisko może być badane przez zespół lub zespoły uczniów z perspektywy różnych dziedzin wiedzy.

Przygoda z projektem nie powinna mieć charakteru jednorazowego, ponieważ tylko ćwiczenie czyni mistrza. Uczniowie mogą najpierw wykonać prosty i krótki projekt, a następnie przejść do problemów bardziej złożonych, projektów trudniejszych wymagających umiejętności organizacji zarówno pracy własnej, jak i zespołowej. W zespole projektowym są zwykle różne zadania do wykonania, zatem każdy z uczniów może znaleźć obszar, w którym będzie ekspertem, zgodny z jego zainteresowaniami i predyspozycjami.

Chociaż nauczyciel prowadzący projekt nie zostawia uczniów samym sobie, to jego ingerencja w projekt i jego wykonanie powinna być jak najmniejsza. To raczej czuwanie nad pracą zespołu, dyskretny nadzór, reagowanie w sytuacjach kryzysowych, niż rozdzielanie zadań czy wykonywanie pracy za uczniów. Monitorowanie pracy zespołu uczniowskiego, przy zachowaniu maksymalnej samodzielności uczniów, powinny zapewnić odpowiednio zorganizowane konsultacje z uczniami.

Efekt końcowy projektu jest tak samo ważny jak proces jego tworzenia. Praca nad projektem to ważne wydarzenie w życiu szkolnym uczniów. Mają oni możliwość wykonywać inne zadania, pracować w zespole, uczyć się współpracy i wykazać dużym poziomem samodzielności. Czasami efekt końcowy odbiega od pierwotnych założeń, czasami nie wszystko uda się zrobić. Nie oznacza to jednak, że uczniowie niczego się nie nauczyli. Sama praca nad projektem i związane z nią doświadczenia są dla uczniów cenne i mogą procentować w ich dalszym życiu. Ważne jest, aby uczniowie razem z nauczycielem przeprowadzili analizę działań projektowych i wyciągnęli z niej wnioski na przyszłość.

Publiczna prezentacja projektów ma między innymi na celu kształtowanie umiejętności wypowiedzania się na forum, radzenia sobie ze stresem, wykorzystywania różnych środków wspierających prezentację.

Dobrym pomysłem jest włączenie uczniów do **procesu oceniania projektu**. Kryteria oceniania powinny być opracowane przed przystąpieniem do realizacji projektu (wprowadzamy elementy oceniania kształtującego – zawierającego informację zwrotną na każdym etapie realizacji projektu, oceniany powinien być przede wszystkim proces – nie tylko efekt).

Proces oceniania projektu może mieć dwojaką postać:

- cała klasa lub wybrane jury ocenia projekt,
- samoocena – wówczas uczniowie powinni odpowiedzieć na następujące pytania:
  - Co się udało, a czego nie udało się zrealizować i dlaczego?
  - Jak układała się współpraca w grupie, co można poprawić w tej dziedzinie?
  - Jak inni ocenili naszą pracę?
  - Biorąc pod uwagę cały projekt, co zrobilibyśmy inaczej, powtarzając go?

Uproszczoną formą sprawozdania jest tzw. karta projektu, która nie powinna mieć więcej niż 3-4 strony. Może ona zawierać następujące informacje:

- tytuł projektu, nazwisko nauczyciela

prowadzącego, nazwiska uczniów biorących udział w projekcie,

- spis treści,
- podziękowania,
- wstęp (uzasadnienie wyboru tematu, cel główny projektu, opis założonych efektów),
- procedury badań (w skrócie), metody badań, np. ankiety, wywiady, źródła informacji itp.,
- odkrycia i informacje – najważniejsza część sprawozdania, prezentująca efekty pracy nad projektem (należy zamieścić tu informacje zebrane z różnych źródeł, zarówno ze źródeł pisanych, jak i zgromadzone w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych, wywiadów czy obserwacji; informacje powinny zostać poddane selekcji oraz analizie i zaprezentowane w taki sposób, aby obrazowały całokształt prac związanych z wykonywaniem projektu – wskazane jest wykorzystanie różnego rodzaju rysunków, diagramów, zestawień i tabel, aby w jak najpełniejszej i najbardziej przejrzystej formie przedstawić analizowany problem),
- wnioski i rekomendacje (podsumowa-

nie całego sprawozdania oraz sugestie, co należy zrobić, aby poprawić istniejącą, zdiagnozowaną sytuację),

- bibliografia,
- załączniki.

Zebrano i opracowano na podstawie:

- ❖ www.ore.edu.pl
- ❖ **ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych**
- ❖ Jacek Strzemieczny: *Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne. Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i opiekunów projektów*
- ❖ Agnieszka Mikina, Bożena Zajac: *Metoda projektów. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjów*
- ❖ Dorota Janczak, Ewa Kędracka, Małgorzata Rostkowska: *Narzędzia TIK wspomagające projekt gimnazjalny. Poradnik dla dyrektorów i nauczycieli gimnazjów*

Barbara Jaworowicz konsultantka ODN-u w Koninie

„Albert Abraham Michelson – noblista zza miedzy”

(projekt edukacyjny dla uczniów gimnazjum w formie WebQuestu)

Albert Abraham Michelson urodził się 19 grudnia 1852 roku w Strzelnie. Amerykański fizyk polskiego pochodzenia, laureat Nagrody Nobla z dziedziny fizyki w 1907 roku za konstrukcję precyzyjnych instrumentów optycznych i pomiary w dziedzinie spektroskopii i meteorologii przy ich użyciu. Rodzicami jego byli Rozalia z domu Przyłubska i żydowski kupiec Samuel Michelson.

Jako małe dziecko w 1855 roku Abraham Michelson wraz z rodzicami wyemigrował z rodzinnego Strzelna do Stanów Zjednoczonych. Po wielu latach ciężkiej pracy został pierwszym amerykańskim uczonym, który otrzymał Nagrodę Nobla. W 1887 roku wraz z E. Morleyem przeprowadził eksperyment dowodzący, że prędkość światła nie zależy od ruchu Ziemi. To doświadczenie miało doniosłe znaczenie dla szczególnej teorii względności. W 1926 roku naukowiec dokonał pomiaru prędkości światła. Był także konstruktorem urządzenia do produkcji siatek dyfrakcyjnych. Prowadził badania dotyczące sztynności Ziemi. Oprócz zainteresowań naukowych kochał muzykę, grał na skrzypcach, kompono-

wał utwory muzyczne, malował. Nie lubił zajęć pedagogicznych, wołał przebywać w laboratorium.

Tablica pamiątkowa znajdująca się na murach Biblioteki Publicznej w Strzelnie

Aby przybliżyć uczniom postać tak znakomitego człowieka, zaproponowałam im udział w projekcie edukacyjnym w formie WebQuestu.

Pojęcie WebQuestu zostało wprowadzone w połowie lat 90. przez B. Dodge'a dla określenia angażującego uczniów działania nastawionego na dociekanie, badanie, w którym wykorzystane są narzędzia internetowe i gdzie większość lub wszystkie informacje pochodzą z Internetu. Definicja pochodzi z artykułu B. Dodge'a *Some Thoughts About WebQuest*.

Jako metoda nauczania WebQuest inspirowany jest konstruktywizmem – jest bowiem budowaniem wiedzy w wyniku aktywnego działania ucznia, nauczyciel jest tylko przewodnikiem. Od strony technicznej natomiast WebQuest jest odpowiednikiem instrukcji dla ucznia, którą opracowuje nauczyciel przed przystąpieniem do pracy metodą projektu.

Instrukcja zawiera następujące elementy:

- wprowadzenie (wprowadzenie uczniów w tematykę zadania i zainteresowanie ich zagadnieniem),
- zadanie (krótki i klarowny opis rezultatu, jaki mają osiągnąć uczniowie),
- proces (szczegółowy opis kolejnych kroków),
- kryteria oceny (ten element powinien zawierać jasne informacje odnośnie kry-

teriów oceny realizowanego zadania),

- zasoby (wykaz źródeł internetowych, adresy pocztowe ekspertów, adresy baz danych, książki i inne publikacje, z jakich mogą korzystać uczniowie),
- podsumowanie (podsumowuje prace uczniów i zachęca ich do dalszej pracy).

Instrukcja została opublikowana na stronie internetowej: <http://swordsong.hosting.studentlive.pl>.

W instrukcji opisałam kolejne etapy, które uczeń musi wykonać, aby zrealizować zadanie oraz wykaz źródeł informacji, z których należy skorzystać.

Zadaniem moich uczniów było opracowanie strony internetowej, prezentacji multimedialnej, broszury informacyjnej na temat życia i działalności naukowej Alberta Abrahama Michelsona oraz wykonanie projektu reklamy jednego z urządzeń pomiarowych, wykonanego przez Alberta Abrahama Michelsona.

Podzieliłam klasę na cztery grupy i przydzieliłam grupom zadania. Opis tych zadań znajduje się w zakładce Proces.

1. Grupa historyków – przygotowuje prezentację multimedialną na temat życia Alberta Abrahama Michelsona i losów jego rodziny (przyczyny emigracji, nauka, rodzina, zainteresowania, praca, ciekawe anegdoty).
2. Grupa fizyków – wykona stronę internetową poświęconą osiągnięciom naukowym A. Michelsona z zakresu fizyki (pomiar prędkości światła, Doświadczenie Michelsona-Morleya, jak te prace wpłynęły na rozwój nauk przyrodniczych).

3. Grupa astronomów – opracuje broszurę informacyjną na temat badań i pomiarów Alberta Abrahama Michelsona dotyczących astronomii.

4. Grupa techników – przygotuje plakat, film, ulotkę reklamującą jedno z urządzeń pomiarowych wykonanych przez A. Michelsona.

Oto przykładowy wykaz źródeł informacji.

- Strony internetowe, na których można znaleźć informacje na temat A. Michelsona:

www.if.uj.edu.pl/Foton/84/pdf/michelson.pdf

<http://postepy.camk.edu.pl/index.html>

www.aip.org/history/gap/Michelson/Michelson.html

www.answers.com/topic/albert-abraham-michelson

www.nobel-winners.com/Physics/albert_michelson.html

www.poznan.jewish.org.pl

www.dawny-inowroclaw.info/slawni.../albert-abraham-michelson.html

www.michelson.lostrzelno.cba.pl/

- W bibliotece szkolnej znajdują się książki:

– *Noblista ze Strzelna* autorstwa Kazimierza Chudzińskiego i Tomasza Kardasia,

– *Albert Abraham Michelson, noblista z Kujaw* – studia i materiały pod red. Dariusza Kurzawy.

- Materiały na płycie CD, które Towarzystwo Miłośników Miasta Strzelna przekazało Gimnazjum im. Jana Pawła II w Skulsku. Płyta zawiera artykuły o A. Michelsonie, zdjęcia, biogram.

Dzięki dobrze zaplanowanej instrukcji uczeń nie traci czasu na przeszukiwanie sieci, skupia się na użyciu tych informacji w celu rozwiązania problemów. Rezultaty pracy uczniów przyjmują różne formy, ale zwykle wymagają one stosowania narzędzi technologii informacyjnej. Bardzo ważne w WebQueście jest podsumowanie. Powinno zawierać informację o tym, co uczniowie osiągnęli, czego się nauczyli, a równocześnie zachęcać do refleksji nad zagadnieniem.

Praca tą metodą przyniosła mi i moim uczniom wiele satysfakcji. Efektem tego projektu był film, wywiad, strona internetowa i prezentacja multimedialna. Podczas realizacji projektu uczniowie świetnie się bawili, zdobywając jednocześnie wiedzę z zakresu fizyki, techniki, historii i technologii informacyjnej. Prezentacja rezultatów projektu odbyła się przed publicznością, jaką stanowiła społeczność szkolna Gimnazjum im. Jana Pawła II w Skulsku. Projekt realizowany był w maju 2010 roku w klasach trzecich gimnazjum.

Przykładowe WebQuesty z różnych przedmiotów, stworzone przez nauczycieli na różnych etapach edukacyjnych można odnaleźć na stronie internetowej <http://doradca.oeiizk.waw.pl/wqlista.htm>. Zachęcam do zapoznania się z tymi przykładami – mogą posłużyć nam jako bank pomysłów i zainspirować do tworzenia własnych ciekawych WebQuestów.

WYKAZ LITERATURY

- Tomasz Kardaś, *Albert Abraham Michelson – człowiek, który świat nauczył mierzyć*, „Urania – Postępy Astronomii” 2005 nr 3.
- *Albert Abraham Michelson, noblista z Kujaw*, studia i materiały pod red. Dariusza Kurzawy, Strzelno 2007.
- *Gazeta IT WEBQUEST: metoda pracy z uczniami*, autorstwa Doroty Kwiatkowskiej i Magdaleny Lewandowskiej.
- Materiały pochodzące z kursu realizowanego w ramach konkursu „WebQuest w Webuzzie” znajdujące się na platformie Partnerstwa dla Przyszłości.

Kadry z filmu zrealizowanego w ramach projektu. W filmie wystąpili: Albert Abraham Michelson – Adam Krakowski, Asystentka 1 (Gertruda) – Agnieszka Wiśniewska, Asystentka 2 (Celina) – Monika Pernak. Operator kamery – Monika Broniszewska.

Barbara Jaworowicz, Grażyna Frydrychowicz konsultantki ODN-u w Koninie

„Jeziora – ich zagospodarowanie oraz wpływ na atrakcyjność turystyczną powiatu konińskiego”

(projekt edukacyjny dla uczniów gimnazjum)

Zadania do wykonania	Opis
Etap I – Zamierzenie	
Projekt	Geografia
Uczestnicy projektu	Uczniowie gimnazjum
Temat projektu i uzasadnienie tematu	<p><i>Jeziora – ich zagospodarowanie oraz wpływ na atrakcyjność turystyczną powiatu konińskiego.</i></p> <p>Zaletą tego projektu są lekcje prowadzone w terenie: wycieczki edukacyjne (poznawczo-dydaktyczne), zajęcia terenowe, podczas których uczniowie mają możliwość uzyskania informacji na temat:</p> <ol style="list-style-type: none"> monitoringu jezior (metody badań zanieczyszczenia wód, główne źródła zanieczyszczeń wód, problem zarastania jezior, sposobów ochrony wód naszych jezior); wykorzystania wód powierzchniowych (jezior) przez Elektrownię Konin – Pątnów, Gosławice; użytkowania ziemi w zlewni bezpośredniej jezior (grunty orne, lasy, zabudowania); użytkowania jezior dla celów rekreacyjno-wypoczynkowych (infrastruktura turystyczna); form ochrony przyrody powiatu konińskiego; ruchu turystycznego wybranych obszarów w oparciu o uzyskane dane statystyczne; uzasadnienia określenia naszych jezior jako regionu „małych Mazur”. <p>Ponadto młodzież będzie mogła przekonać się, jaką ważną rolę w gospodarce człowieka spełnia ekosystem – jeziora.</p> <p>Zaletą tego projektu jest kształtowanie u uczniów wielu umiejętności, a szczególnie takich umiejętności uniwersalnych jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • umiejętność pracy w grupie, • formułowanie problemów, • planowanie i organizacja własnej pracy, • korzystanie z różnych źródeł informacji, • klasyfikowanie informacji z punktu widzenia celów (projektu), • umiejętność integrowania wiedzy z różnych przedmiotów nauczania, • zapisywanie i prezentowanie zebranych materiałów (w różnych formach), • formułowanie i wyrażanie swoich opinii, • słuchanie opinii wyrażanych przez innych członków grupy, • podejmowanie decyzji grupowych, • samoocena swojej pracy.
Czas realizacji	Okres realizacji: wrzesień-kwiecień

<p>Cele ogólne i szczegółowe</p>	<p>Cel ogólny projektu: stworzenie przez uczniów prezentacji w PowerPoint obrazującej walory przyrodnicze i rekreacyjno-turystyczne wybranych jezior powiatu konińskiego.</p> <p>Szczegółowe cele edukacyjne projektu – w trakcie realizacji projektu uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poznaje genezę mis wybranych jezior oraz ich środowisko (rośliny, zwierzęta). 2. Poznaje użytkowanie wód powierzchniowych (jezior). 3. Poznaje źródła zanieczyszczeń oraz metody badań zanieczyszczeń wód jezior. 4. Poznaje problem zarastania jezior i jego negatywny wpływ na walory wypoczynkowo-rekreacyjne regionu. 5. Analizuje wpływ człowieka na stan ekosystemu – woda. 6. Analizuje wpływ przemysłu (głównie Elektrowni Konin, rolnictwa) na stan czystości wód jezior, poznaje działania prawne związane z ochroną wód jezior. 7. Poznaje znaczenie naszych jezior dla rozwoju ruchu turystycznego powiatu konińskiego, rozbudza swoją odpowiedzialność za „czystość” środowiska. 8. Rozwija swoje zainteresowania środowiskiem lokalnym. 9. Rozbudza swoje przekonanie o potrzebie uczestnictwa w rozwoju swojego regionu. 10. Wykorzystuje wiedzę zdobytą na lekcjach geografii, biologii, chemii, fizyki oraz umiejętności nabyte na technologii informacji; rozwija zdolności i umiejętności myślenia twórczego. 11. Rozwija umiejętności samodzielnego wyszukiwania informacji z różnych źródeł; nabywa umiejętności korzystania z map różnej skali i treści. 12. Nabywa umiejętności interpretacji (słownej i graficznej) danych statystycznych. <p>Cele wychowawcze – postawy i przekonania, które uczeń zdobędzie w czasie realizacji projektu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dostrzega ład i porządek w przyrodzie, który jest burzony w wyniku niekontrolowanej działalności człowieka. 2. Postrzega siebie jako jeden z elementów przyrody (zdaje sobie sprawę z faktu, że człowiek podlega takim samym prawom, jak inne organizmy żywe i zastanawia się nad konsekwencjami niekontrolowanej ingerencji człowieka w elementy przyrody). 3. Zdaje sobie sprawę z negatywnego wpływu niektórych działań człowieka na prawidłowe funkcjonowanie ekosystemu wodnego. 4. Prezentuje postawę dbałości o prawidłowy stan środowiska przyrodniczego własnego regionu. 5. Rozumie potrzebę aktywnej ochrony wód – głównego zasobu naturalnego powiatu konińskiego. 6. Rozumie potrzebę uczestnictwa w rozwoju własnego regionu oraz potrzebę dbania o walory przyrodnicze regionu konińskiego. 7. Rozumie wzrost znaczenia rozwoju turystyki dla mieszkańców regionu konińskiego jako źródła aktywizacji rynku pracy.
<p>Etap II – Planowanie</p>	
<p>Zadania do wykonania (zadania możemy przydzielić każdemu uczniowi jak i również grupie uczniów)</p>	<p>Zadania dla uczestnika (grupy uczniów):</p> <p>Zadanie 1: Przedstaw położenie powiatu konińskiego (wyszukaj mapę województwa wielkopolskiego, zaznacz na niej obszar gminy Kleczew, Kazimierz Biskupi, Ślesin, obszar miasta Konina).</p> <p>Zadanie 2: Korzystając z informacji zdobytych w czasie wizyty w Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska Delegatury w Koninie oraz z zasobów Internetu, opisz położenie i charakterystykę jezior: Budzislawskiego, Gosławickiego i Ślesińskiego .</p> <p>Zadanie 3: Przedstaw genezę jezior połodowcowych rynnowych (wykonaj przekrój misy jeziora rynnowego).</p> <p>Zadanie 4: Korzystając z wiadomości uzyskanych podczas wycieczki do Elektrowni i WIOŚ Delegatury w Koninie, przedstaw zagospodarowanie jezior: Gosławickiego, Budzislawskiego i Ślesińskiego.</p> <p>Zadanie 5: Korzystając z wiadomości uzyskanych podczas wycieczki do Elektrowni Konin, omów problem wykorzystania wód J. Gosławickiego i J. Ślesińskiego w obiegu chłodzącym Elektrowni Konin.</p> <p>Zadanie 6: Korzystając z informacji zdobytych w czasie wizyty w Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska Delegatury w Koninie, przedstaw użytkowanie zlewni jezior: Budzislawskiego, Gosławickiego, Ślesińskiego.</p> <p>Zadanie 7: Korzystając z informacji zdobytych w czasie wizyty w Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska Delegatury w Koninie, przedstaw ocenę stanu czystości wód jezior: Budzislawskiego, Gosławickiego, Ślesińskiego.</p> <p>Zadanie 8: Przedstaw problem zarastania jezior (wykonaj rysunki przedstawiające etapy zarastania jezior).</p> <p>Zadanie 9: Korzystając z zasobów Internetu, wyszukaj mapę jezior: Budzislawskiego, Gosławickiego, Ślesińskiego. Wpisz (w dowolnym miejscu misy jeziora) klasy czystości wód ww. jezior.</p> <p>Zadanie 10: Korzystając z informacji wyszukanych w Internecie lub w roczniku statystycznym, wypisz dane statystyczne dotyczące ruchu turystycznego w latach 2003-2010 powiatu konińskiego oraz przedstaw je w postaci graficznej.</p> <p>Zadanie 11: Omów formy ochrony przyrody w powiecie konińskim.</p>
<p>Metody i sposoby pracy z uczniem</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wycieczka dydaktyczna do Elektrowni Konin – Gosławice (poznanie użytkowania wód jeziora Gosławickiego w cyklu produkcyjnym). • Wycieczka do Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska Delegatury w Koninie – wywiad z pracownikiem ww. instytucji oraz poznanie w specjalistycznych pracowniach przebiegu analiz i oceny stopnia zanieczyszczenia wód powierzchniowych (jezior) oraz innych zadań specjalistycznych pracowni. • Zajęcia terenowe (brzegiem jezior: Gosławickiego, Ślesińskiego i Budzislawskiego) – poznanie: czystości wód, form powstałych w wyniku działalności erozyjnej i akumulacyjnej wód jezior oraz zagospodarowanie jeziora pod kątem wypoczynku i turystyki. • Wyszukiwanie informacji w Internecie i w księgozbiorach bibliotek szkolnych i publicznych. • Dyskusja, rozmowa, burza mózgów, debata, praca z komputerem.

Przydział ról i zakresów odpowiedzialności	<p>Lider grupy – odpowiedzialny za całokształt prezentacji multimedialnej nt. <i>Jezióra – ich zagospodarowanie oraz wpływ na atrakcyjność turystyczną powiatu konińskiego</i>.</p> <p>Grupa I – odpowiedzialni za wyszukanie w zasobach Internetu oraz w literaturze regionalnej map umieszczonych w prezentacji oraz za podkład muzyczny do prezentacji uzyskanego efektu.</p> <p>Grupa II – odpowiedzialni za wykonywanie zdjęć w trakcie zajęć terenowych i obróbkę zdjęć wykonanych w trakcie realizacji projektu.</p> <p>Grupa III – odpowiedzialni za sesje zdjęciowe odbywanych zajęć oraz nagrania filmowe wizyt w Elektrowni PAK i WIOŚ Delegaturze w Koninie oraz wycieczki brzegiem jezior: Gosławickiego, Budziławskiego i Ślesiańskiego.</p> <p>Grupa IV – odpowiedzialni za obróbkę zdjęć i materiałów filmowych wykonanych w trakcie realizacji projektu.</p> <p>Grupa V – odpowiedzialni za interpretację graficzną i opisową danych statystycznych ruchu turystycznego w latach 2003-2008 (Gminy Ślesin, Gminy Kleczew, powiatu konińskiego).</p>
Urządzenia, materiały i narzędzia	Mapa turystyczna powiatu konińskiego, komputer, aparat cyfrowy, kamera, płyta CD, program PowerPoint.
Etap III – Realizacja	
Monitoring realizacji poszczególnych etapów projektu	Spotkania z uczestnikami w trakcie realizacji projektu.
Etap IV – Ocenianie	
Prezentacja uzyskanego efektu (mapa, film, gazetka)	<ol style="list-style-type: none"> 1) Prezentacja w PowerPoint pt. <i>Jezióra – ich zagospodarowanie oraz wpływ na atrakcyjność turystyczną powiatu konińskiego</i>. 2) Dokumentacja filmowa z realizacji projektu. 3) Gazetka szkolna – zdjęcia, np. z zajęć w terenie: spacer brzegiem wybranych jezior powiatu konińskiego, wizyta w Elektrowni Konin czy wizyta w Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska Delegaturze w Koninie. 4) Mapa „Wybrane jeziora powiatu konińskiego – klasy czystości i stopień wykorzystania turystycznego”.
Ocena wewnętrzna projektu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prezentacja efektu projektu na forum szkoły. 2. Ocena wykonania zadania przez uczestników projektu edukacyjnego. 3. Dyskusja – wymiana uzyskanych doświadczeń.
Realizacja podstawy programowej	<p>Cele kształcenia – wymagania ogólne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozszerzenie wiedzy niezbędnej do zrozumienia istoty zjawisk oraz charakteru i dynamiki procesów zachodzących w środowisku lokalnym. • Poznanie, zrozumienie i interpretowanie związków przyczynowo-skutkowych i funkcjonalnych. • Zdobywanie umiejętności geograficznych niezbędnych do stosowania w praktyce opanowanej wiedzy geograficznej. • Przekonanie o potrzebie uczestnictwa w rozwoju własnego regionu. • Wyposażenie w umiejętności konieczne do wykorzystania posiadanej wiedzy geograficznej dla rozwoju indywidualnych zainteresowań. • Integracja wiedzy z różnych dziedzin nauki. • Rozumienie zależności człowieka od środowiska i wpływu człowieka na środowisko. • Umiejętność wykorzystywania różnych źródeł informacji geograficznej: mapy, roczniki statystyczne, plany batymetryczne, zdjęcia, Internet. • Umiejętność wykorzystywania różnych źródeł wiedzy i uzasadniania własnych opinii. <p>Treści nauczania – wymagania szczegółowe; uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • posługuje się w terenie planem miasta Konina oraz mapą turystyczną regionu konińskiego, • lokalizuje na mapie jeziora powiatu konińskiego, • rozpoznaje i opisuje genezę jezior polodowcowych rynnowych, • wykazuje walory turystyczne powiatu konińskiego, • wymienia formy ochrony przyrody powiatu konińskiego, • przedstawia wykorzystanie wód jezior w działalności przemysłowej, rolniczej i turystycznej, • wykazuje konieczność ochrony wód jezior powiatu konińskiego.
Adresaci projektu	Projekt adresowany jest do młodzieży zainteresowanej geografią; uczniów wiążących swoją przyszłość z naukami przyrodniczymi oraz planujących w przyszłości mieszkać w powiecie konińskim; mieszkańców powiatu konińskiego, którzy korzystają z zasobów wód jezior oraz dla tej grupy Polaków, którzy nie poznali jeszcze naszych „małych Mazur”.

Olga Wagner-Zaskórska doradca ODN-u w Koninie

Jak zainteresować uczniów przyrodą? (o walorach dydaktycznych metody modelowania)

Przyroda jest przedmiotem, który daje duże możliwości wyzwalania wielokierunkowej aktywności uczniów, kształcenia postaw i realizowania postawionych różnorodnych celów. Nowoczesna dydaktyka akcentuje potrzeby wielostronnego uczenia się polegającego na zdobywaniu niezbędnych informacji przez odkrywanie, przyswajanie i bezpośrednie działanie. Nieustannie zachodzi sprzężenie zwrotne pomiędzy procesem nauczania a uczenia się, gdyż strategie i metody stosowane przez nauczyciela implikują odpowiednie czynności poznawcze uczniów i wywierają decydujący wpływ na charakter ich działań. Nauczyciel powinien więc stwarzać sytuacje wymagające od ucznia wykorzystania posiadanej wiedzy w praktycznym działaniu. Temu sprzyja stosowana w procesie nauczania przyrody strategia „O”, która jest ukierunkowana na organizację działań uczniów obejmujących zarówno czynności manualne jak i intelektualne oraz metody badawcze, do których zalicza się eksperyment naturalny, eksperyment laboratoryjny (doświadczenie), modelowanie oraz pomiar i obliczenia statystyczne. Metody badawcze oparte na działalności praktycznej uczniów stosowane łącznie z poglądowymi i słownymi umożliwiają bezpośrednie poznanie przez ucznia otaczającej go rzeczywistości.

Godną polecenia w edukacji przyrodniczej jest **metoda modelowania**. Jest ona powszechnie używana w procesie badawczym w biologii, chemii oraz fizyce i znalazła również szerokie zastosowanie w nauczaniu tych przedmiotów. Metoda ta pozwala bowiem na szybsze i głębsze poznanie rzeczywistości przyrodniczej, budowy i funkcji organizmów oraz współzależności zachodzących zjawisk i procesów. W metodzie tej wykorzystuje się modele i modelowanie do celów dydaktycznych. Modelowanie to mało rozpowszechniona metoda w procesie nauczania. Polega ona na tworzeniu przez ucznia wzorca środowiska naturalnego, zwierzęcia, rośliny, zjawiska przyrodniczego, przebiegu procesu, struktury populacji lub ekosystemu niedostępnego w wersji oryginalnej. Modele wykonuje się zwykle w odpowiedniej skali i na podstawie uprzednio zdobytej wiedzy o oryginale. Modele dydaktyczne wprowadza się w celu ułatwienia uczniom

percepcji określonych zjawisk i trudnych treści rzeczowych. Modelowanie zależy od celu i tematu lekcji oraz wieku uczniów. Dzięki temu, że model cechuje się znacznym uproszczeniem w stosunku do oryginalnego obiektu, zjawiska lub układu, a równocześnie znacznym stopniem podobieństwa, to możliwe jest zdobywanie nowych informacji. Przy pomocy modelu możliwe jest poznanie cech, budowy i funkcji organizmów oraz wyciąganie wniosków. Metoda modelowania pozwala na szybsze i dokładniejsze poznanie budowy organizmów oraz współzależności zjawisk i procesów zachodzących w przyrodzie. Polega to na zastępczym stosowaniu symboli, schematów, wzorców i makiet eliminujących cechy nieistotne, zwracających uwagę jedynie na konkretny problem podstawowy. Modele w stosunku do oryginalnego obiektu lub zjawiska są znacznie uproszczone. Zakłada się, że oryginalny organizm lub proces wykazuje podobne właściwości jak i jego model.

W metodzie modelowania można wyróżnić następujące czynności:

1. Wytwarzanie lub wybór określonego modelu.
2. Zastosowanie i modyfikowanie modelu.
3. Zdobywanie i interpretowanie informacji dotyczących modelu.
4. Formułowanie sądów o oryginalnym modelowanym obiekcie, zjawisku lub przedmiocie oraz ocena modelu.
5. Sprawdzenie skuteczności przypuszczeń.

Wykorzystując modele, uczniowie powinni przestrzegać określonego toku działań:

1. Uświadomienie sobie przez uczniów – często przy pomocy nauczyciela – celu, warunków i środków oraz efektu końcowego realizacji danego zadania.
2. Opracowanie rysunków modeli i prac, które mają być wykonane oraz harmonogramu czynności.
3. Przygotowanie materiałów i narzędzi niezbędnych do wykonania pracy.
4. Wykonywanie prac modelowych.
5. Samokontrola i kontrola wykonywanych prac oraz ich indywidualna lub zbiorowa ocena.

Stwarzanie sytuacji wymagających od ucznia wykorzystania posiadanej wiedzy w praktycznym działaniu służy rozwijaniu wiedzy operatywnej. Czynności związane ze stosowaniem i przetwarzaniem modelu mają doprowadzić do osiągnięcia dalszych informacji o samym modelu, czyli o oryginalnym modelowanym organizmie.

Fazy działania występujące podczas stosowania tej metody:

- I. Faza przygotowawcza:
  1. rozpoznanie potrzeby wykorzystania modelu,
  2. wytworzenie lub wybór odpowiedniego modelu,
  3. pogłębione poznanie rzeczywistości przyrodniczej.
- II. Faza realizacyjna:
  1. sprawdzenie i ocena poprawności przedstawienia modeli,
  2. opracowanie udoskonalonej wersji,
  3. analiza modelu.

Stosowanie metody modelowania prowadzi do kształtowania następujących umiejętności u uczniów:

- Opisywanie zjawisk (budowy i zależności) przedstawionych za pomocą modelu.
- Dostrzeganie analogii i różnic między modelem i obiektem modelowanym. Dokonywanie analizy modeli, struktur, procesów i zjawisk przyrodniczych.
- Opracowanie udoskonalonej wersji modelu, struktur, procesów i zjawisk. Wykorzystanie wyników analizy modelu jako podstawy do formułowania nowych hipotez.

Wykorzystując metodę modelowania, dochodzi się do pogłębionego poznawania rzeczywistości przyrodniczej.

Nauczyciel w swojej pracy może wprowadzać różnorodne rozwiązania metodyczne, które zainteresują ucznia przedmiotem. Zastosowanie zadań wytwórczych oraz metody modelowania wzmacnia wśród uczniów proces nauczenia przyrody. Należy stopniowo zachęcać uczniów do wykonywania modeli, wytworów i prac uczniowskich. Uczniowie mogą przygotowywać modele komórek, budowy wewnętrznej ciała człowieka, profilu glebowego. Mogą również prowadzić dzienniki obserwacji, przygotowywać albumy, plakaty, makiety i foldery. Stopniowe wprowadzanie tych różnorodnych działań uczniowskich przynosi efekty. Uczniowie starają się wykonywać prace i angażują się w pełni w powierzone im zadania. Stałe ekspozycje wykonywanych wytworów budzą zainteresowanie wśród uczniów nawet z innych klas. Uczniowie często dopytują się, kiedy będą mogli „coś ciekawego” zrobić. Taki sposób pracy wzmacnia proces nauczenia, wywołuje duże zainteresowanie i zaangażowanie uczniów. Opisana działalność praktyczna uczniów z wykorzystaniem modeli, wytworów i prac uczniowskich może być realizowana podczas zajęć lekcyjnych, może być również rodzajem pracy domowej lub formą działań podejmowanych na zajęciach pozalekcyjnych z przyrody. Zaproponowane wielokierunkowe działania przyczyniają się do głębszego poznania przez ucznia otaczającej go rzeczywistości przyrodniczej oraz do zainteresowania go przyrodą.

BIBLIOGRAFIA

1. *Dydaktyka biologii w szkole podstawowej*, praca zbiorowa pod red. D. Cichy, WSiP, Warszawa 1991.
2. Frejlik S., Niemierko M., *Poradnik metodyczny do nauczania biologii w liceum ogólnokształcącym*, WSiP, Warszawa 1983.
3. Góra B., *Samodzielna praca ucznia na lekcjach biologii*, WSiP, Warszawa 1981.
4. Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2003.
5. Soczewka J., *Metody kształcenia chemicznego*, WSiP, Warszawa 1988.
6. *Zarys dydaktyki biologii*, praca zbiorowa pod red. W. Stawińskiego, PWN, Warszawa 1985.

Urszula Nowak nauczycielka SP w Koszutach

Dojrzałość szkolna sześciolatka – aspekty rozwoju

Pojęcia „dojrzałość szkolna” i „gotowość szkolna” używane są zamiennie. Gotowość szkolną rozpatruje się jako proces i efekt współdziałania aktywności dziecka i aktywności dorosłych tworzących warunki do uczenia się – czyli uwarunkowuje się ją środowiskiem rodzinnym i wychowaniem przedszkolnym. Mówiąc o dojrzałości szkolnej mamy zazwyczaj na myśli zespół cech psychofizycznych, ukształtowanych w toku rozwoju, które pozwalają sprostać wymaganiom szkolnym. Osiągnięcie gotowości szkolnej uwarunkowane jest wieloma czynnikami, głównie zaś zadatkami wrodzonymi, środowiskiem domowym, wychowaniem i nauczaniem. Nie wiek decyduje o dojrzałości szkolnej, lecz środowiskowo uwarunkowane możliwości rozwojowe dziecka.

Badania nad dojrzałością szkolną wykazały, iż czynnikiem różnicującym dojrzałość szkolną jest płeć. Dziewczynki szybciej niż chłopcy osiągają dojrzałość, szczególnie emocjonalną i społeczną.

Istnieje silna zależność osiągnięć rozwojowych dziecka od wykształcenia rodziców i od miejsca zamieszkania. Wychowanie przedszkolne jest więc szczególnie istotne dla dzieci ze środowiska wiejskiego.

Wśród czynników zdrowotnych szczególnie wpływ na stopień dojrzałości dzieci ma nie tyle ogólny stan zdrowia dzieci, co raczej pewne defekty somatyczne, jak: wady wymowy, słuchu, wzroku.

Okres, w którym dziecko podejmuje obowiązki szkolne, jest czasem szczególnie korzystnym dla jego rozwoju. Dziecko w tym okresie jest już na tyle dojrzałe, że objawia zaciekawienie i zainteresowanie otaczającą je rzeczywistością. Nie pojawia się jeszcze w tym czasie bunt przeciwko temu, co dzieje się w otoczeniu. Dziecko w tym okresie rozumie wiele spraw i rzeczy, o których mówią mu dorośli i uczy się rzeczy nad podziw trudnych. Pytania, jakie dzieci stawiają dorosłym, są niekiedy zaskakujące. Świadczą jednocześnie o tym, jak chłonny jest umysł dziecka, jak łatwo wchłania wiedzę, jeśli tylko dostarczy mu się odpowiednich bodźców. Życliwość, jaką dziecko żywi dla otoczenia, pozwala mu poddawać się woli dorosłych, stąd też łatwo poddaje się ono różnym oddziaływaniom wychowawczym.

Dziecko dojrzałe do szkoły to dziecko gotowe do przekroczenia własnych możliwości.

Kryteria gotowości szkolnej

O gotowości podjęcia obowiązku szkolnego decydują wszystkie sfery aktywności dziecka: nabywanie kompetencji poznawczych, społecznych, fizycznych i emocjonalnych. Poziom ich rozwoju decyduje o jakości funkcjonowania dziecka w roli ucznia.

Charakterystyka rozwoju dziecka sześciolatniego

Rozwój funkcji poznawczych

Dziecko, stopniowo zdobywając orientację w najbliższym otoczeniu, intensywnie rozwija procesy poznawcze: spostrzeganie, myślenie, uwagę, pamięć, mowę.

- Spostrzeganie – ma charakter mimowolny, fragmentaryczny, niedokładny. Spostrzeganie analityczno-syntetyczne, świadome, planowane, zaczyna się dopiero kształtować. Do podjęcia nauki czytania i pisania niezbędne jest spostrzeganie wzrokowe i słuchowe. Podstawa opanowania techniki czytania i pisania to prawidłowa analiza i synteza materiału graficznego spostrzeganego wzrokowo oraz materiału słownego odbieranego słuchowo.
- Myślenie – dominuje myślenie oparte na konkretnym materiale spostrzegeniowym (myślenie konkretno-obrazowe). Myślenie abstrakcyjne czyli słowno-pojęciowe zaczyna się dopiero kształtować. Wśród operacji myślowych wymienia się: analizę, syntezę, porównywanie, klasyfikowanie, abstrahowanie, uogólnianie. Dziecko ma jeszcze trudności z przeprowadzeniem tych operacji myślowych.
- Pamięć – dominuje konkretno-obrazowa, rozwija się pamięć słowna. Pamięć ma charakter mimowolny i jest mało pojemna, nietrwała i niedokładna. Dziecko zapamiętuje często wiele szczegółów, a pomija cechy istotne. Zaczyna się kształtować pamięć dowolna – tzn. świadoma chęć zapamiętywania. Typowa dla dzieci jest pamięć mechaniczna, czyli dosłowne zapamiętywanie tekstu. Zaczyna rozwijać się pamięć logiczna – rozumienie materiału

i umiejętność opowiadania własnymi słowami.

- Uwaga – dowolna, jej rozwój trwa przez pierwsze lata szkoły, gdy dziecko uczy się koncentrowania i manipulowania uwagą.
- Mowa – zwiększa się zasób słów, następuje kształtowanie i utrwalanie wymowy poszczególnych głosek, doskonaleni się składnia. Dzieci zaczynają wypowiadać się zdaniami złożonymi. Wypowiedzi stają się poprawne pod względem gramatycznym i artykulacyjnym. Sześcioletek bez trudu porozumiewa się z dorosłymi i rówieśnikami. Pomyślny przebieg rozwoju poznawczego dziecka nie jest równoznaczny z osiąganiem przez nie sukcesów szkolnych, a jedynie stwarza dobre podstawy do efektywnej nauki.

Rozwój społeczno-emocjonalny

Decyduje on o stopniu samodzielności dziecka, chęci i łatwości nawiązywania kontaktów, możliwości porozumiewania się i współdziałania, umiejętności podporządkowania się wymaganiom, rozumieniu poleceń kierowanych przez nauczyciela do całej grupy, a nie tylko bezpośrednio do niego. Dziecko społecznie dojrzałe jest wrażliwe na opinie dorosłych, liczy się z ich oceną – zarówno pozytywną jak i krytyczną, jest obowiązkowe i w pewnym stopniu odpowiedzialne.

Ważny jest również stan równowagi nerwowej, umożliwiający dzieciom panowanie nad reakcjami emocjonalnymi, takimi jak: płacz, podniecenie, gwałtowne wzruszenie, wypowiedanie się w nieodpowiednich momentach. Dziecko przedszkolne nie jest jeszcze w pełni dojrzałe emocjonalnie. Jego reakcje są bezpośrednie, gwałtowne, często nieadekwatne do działającego bodźca. Obserwujemy dopiero początki takich jego reakcji jak współczucie czy wdzięczność. Swoje przeżycia wyraża w działaniu. W jego ogólnym rozwoju sfera emocjonalna jest najbardziej delikatna i wymaga największej uwagi, a jednocześnie najtrudniej kształcić ją przez planowe, programowe działanie. Opanowanie przez dziecko kompetencji społeczno-emocjonalnej wyraża się głównie niezależnieniem od rodziców i radzeniem sobie z nowymi sytuacjami.

Rozwój fizyczny i ruchowy

Czynnik decydujący to stan zdrowia dziecka, sprawność narządów zmysłów: wzroku i słuchu, odporność na choroby i zmęczenie, ogólna sprawność rąk, koordynacja wzrokowo-słuchowa. Od prawidłowego rozwoju fizycznego zależy rozwój ruchowy. Dziecko porusza się sprawnie, zręcznie, zachowuje właściwą szybkość i precyzję ruchów, ma wykształconą orientację kierunkową i przestrzenną. Dziecko kończące edu-

kcję przedszkolną powinno trzymać prawidłowo ołówek i inne przedmioty, wykazywać dobrą koordynację ruchów. Można więc mówić o jego dużej sprawności manualnej. Wszelkie działania prowadzą do koordynacji, precyzji, szybkości.

Rozwój ogólnej sprawności ruchowej i sprawności manualnej odzwierciedla się najlepiej w spontanicznych i organizowanych zabawach ruchowych, w jego twórczości i czynnościach codziennych.

Rozwój to nie przechodzenie z jednego stadium do następnego, ale autentyczne zmaganie się z życiem i jego wymaganiami. Jest efektem aktywności dziecka, którą porządkuje samo życie, stawiając przed nim określone wymagania. Jednocześnie zmagając się z tymi wymaganiami, dziecko wnosi w rozwój swój indywidualny wkład, gdyż ujawnia cały osobisty potencjał, swoje aspiracje i wartości. W całym tym procesie, niezależnie od zewnętrznych czynników, kształtuje swoją niepowtarzalną tożsamość. Ważne miejsce w tym procesie zajmuje edukacja, która:

- interweniuje w kształt, treść, rodzaj zadań stawianych dziecku,
- zapobiega zagrażającym, szkodliwym skutkom zmagania się dziecka z zadaniami,

- powinna pomóc dziecku pomyślnie wypełniać życiowe zadania.

Zadania, jakie dziecko musi pokonać przy przekroczeniu progu szkolnego:

- systematyczne uczenie się (opaniowanie umiejętności wyznaczonych programem)
- wyodrębnienie ważnych dla niego wartości
- rozwijanie samodzielności
- samodzielne radzenie sobie w trudnych sytuacjach
- pracowanie w grupie (słuchanie poleceń kierowanych nie indywidualnie do niego, ale do grupy)
- nawiązywanie relacji z rówieśnikami i dorosłymi
- przejście od dominującej aktywności do nauki jako obowiązku
- podejmowanie zadań czasem niezgodnych z zainteresowaniem dziecka
- wejście w świat reguł, zasad, przepisów
- podejmowanie nowych obowiązków
- wielogodzinne rozstanie z rodzicami
- radzenie sobie ze stresem i agresją panującą w szkole
- respektowanie norm społecznych

Kazimierz Kasperkiewicz emerytowany nauczyciel Zespołu Szkół Technicznych w Kole

OCALENI OD ZAPOMNIENIA... Wizerunki zasłużonych dla kultury mieszkańców Wielkopolski Wschodniej (3)

Władysław Ziemacki (1895-1986) – kolski bibliograf, historyk kultury i nauczyciel

W przypisie 1. w swojej publikacji *Kępa niezapominek (z podtytułem Przygoda z zagadkowym rękopisem Norwida oraz dedykacją na stronie podtytułowej: Pamięci Władysława Ziemackiego 1895-1986, który pierwszy powiadomił mnie o nieznannej legendzie Norwida)* prof. J. W. Gomulicki tak scharakteryzował swego korespondenta Władysława Ziemackiego:

„nauczyciel, historyk kultury, bibliofil, kuriozalista”. Pani prof. dr Maria Parandowska w rozmowie ze mną w roku 1997 tak o nim mówiła: „Był osobą o rozległej wiedzy, nie tylko humanistycznej i znał kilka języków zachodnioeuropejskich, a także esperanto, nie mówiąc już o znajomości języków rosyjskiego i białoruskiego”. Z kolei pochodzący z Koła absolwent

Władysław Ziemacki urodził się 2 stycznia 1895 r. w miejscowości Stacja Kolejowa Łusza w ówczesnej guberni kowieńskiej. Wprawdzie nie ukończył szkoły średniej, ale niezbędne wykształcenie uzupełnił na tzw. kompletach prowadzonych przez prof. Wincentego Lutosławskiego – stryja kompozytora Witolda Lutosławskiego, z którym odbył kilkumiesięczną podróż po krajach Europy Zachodniej. Zwolniony z odbywania służby w wojsku carskim ze względu na stan zdrowia, przebywał w chwili wybuchu rewolucji w Rosji w Rostowie nad Donem, gdzie jego ojciec pełnił obowiązki zastępcy naczelnika stacji kolejowej. Po powstaniu Odrodzonej Polski wrócił do kraju na tzw. Kresy Wschodnie i zaczął pracować jako nauczyciel szkoły powszechnej w miejscowości Polana, w powiecie oszmiańskim i tam ożenił się z Michaliną Łokuciewską, również tamtejszą nauczycielką. Musiał być dobrym nauczycielem, skoro kuratorium wileńskie zwolniło go od wszystkich przepisanych egzaminów i zaliczyło go do kategorii nauczycieli wykwalifikowanych. Już wtedy korespondował w sprawach literackich z naukowcami Uniwersytetu Wileńskiego, między innymi z prof. Stanisławem Cywińskim.

W miarę szczęśliwie udało mu się przeżyć okupację niemiecką i radziecką, ucząc języka białoruskiego we wsi Tołoczki w Oszmiańskim (obecnie Białoruś). Jesienią 1945 roku repatriował się z żoną i dwiema córkami (jedyne dziecko zginęło jako żołnierz Wojska Polskiego w lutym 1945 roku) do Polski i osiadł w Kole przy ulicy Bogumiła 11, pracując jako nauczyciel w Szkole Podstawowej nr 1, a potem nr 2, skąd odszedł na emeryturę w roku 1967.

Okres kolski w życiu Władysława Ziemackiego to w pewnym sensie złoty okres w rozwoju jego zamiłowań

kolskiego LO i dziś prorektor Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu prof. dr Janusz Nowacki powiedział mi, co następuje: „Był pan Ziemacki moim mistrzem w zakresie entomologii i on zaraził mnie pasją entomologiczną”.

Mimo takich charakterystyk i zalet, „bystkopytnik” – jak go nazwali uczniowie Szkoły Podstawowej nr 1 w Kole, w której uczył rosyjskiego, biologii oraz rysunków – był znany tylko jako utalentowany nauczyciel szkoły podstawowej – tak wspomina tę postać jego wychowanek Stanisław Kaźmierczak, emerytowany nauczyciel z Koła. Nikt nic nie wiedział o jego publikacjach, znajomościach z naukowcami, ani szerzej o jego zamiłowaniach bibliograficznych, jego pasjach. Wynikało to z faktu, że był człowiekiem nie tyle skrytym, co przede wszystkim niezwykle skromnym. Dopiero od opublikowania przeze mnie w latach 1997-2002 kilku artykułów o nim w czasopiśmie lokalnych i o zasięgu wojewódzkim oraz artykułu wspomnieniowego o Władysławie Ziemackim pióra Adama Wilka w roku 2000, jego sylwetka i dokonania naukowe stały się znane społeczności kolskiej. Również zorganizowana w lutym 2001 r. wystawa w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Kole pt. *Ignacy*

Ziębowicz i Władysław Ziemacki – kolscy regionaliści, wraz z wydaniem okolicznościowego folderu, była okazją do spopularyzowania obu postaci, które łączyły więzi przyjaźni. Warto przypomnieć, iż to właśnie Władysław Ziemacki był w 1981 r. autorem obszernego artykułu poświęconego prawie zapomnianej postaci, jaką był zmarły w roku 1950 Ignacy Ziębowicz, z którym prowadził powierzchniowe badania za Szpitalem Powiatowym w Kole.

i dokonań. Jest czynnym członkiem Polskiego Towarzystwa Entomologicznego i koresponduje z wieloma znanymi naukowcami, jak np. z prof. Kazimierzem Michałowskim, prof. Stanisławem Brzozowskim, z prof. Józefem Kostrzewskim, prof. Marią Paradowską, z prof. Adamem Glapą, prof. Prüfferem, prof. Juliuszem Wiktoorem Gomulickim i prof. Januszem Duninem. Już w latach przedwojennych w czasopiśmie „Ruch Literacki” opublikował dwa artykuły, a mianowicie *Zapomniane świadectwo o Norwidzie* (1935) i *Nieznany list Mickiewicza* (1936). Po wojnie ukazały się jego następujące pozycje:

- *Agatona Gillera słowniczek oraczańsko-polski* („Lingua Posnanensis”, 1952),
- *Adam Wikszewski – polski pionier fonografii* (tamże, 1953),
- *Materiały do bibliografii fonograficznej w Polsce*, cz. I i II („Biuletyn Fonograficzny”, 1957),
- *Materiały do bibliografii archeologii śródziemnomorskiej w Polsce w latach 1800-1950* (wraz z Zofią Malinowską, opublikowane przez PAN, Wrocław 1960),

- *Mikołaj Witwicki – pionier postępowego pszczelarstwa w XIX wieku* (razem ze Stanisławem Brzozowskim, w „Studia i materiały do dziejów nauki polskiej”, 1963),
- *Polska relacja z roku 1829 o języku „cherokee”* („Lingua Posnanensis”, 1963).

W roku 1956 ukazuje się nakładem Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu jego najważniejsza pionierska praca pt. *Materiały do historii odzieży w latach 1818-1863*. W przedmowie do niej znany etnograf polski Adam Glapa napisał, że jej autor pierwszy zwrócił uwagę w badaniach nad historią kostiumologii polskiej na możliwość wykorzystania w tym zakresie opisów odzieży z obwieszceń policyjnych i listów gończych. Podkreślił również, że Władysław Ziemacki „należy do tych nielicznych pedagogów, którzy – mimo że są odcięci od większych ośrodków naukowych i nie dysponują żadnymi funduszami na badania – potrafią znaleźć środki materialne, cenne źródła i czas, by systematyczną pracą, wynikającą z wielkiego zamiłowania do wiedzy, wzbogacić

skarbiec naszej wiedzy”.

O rozległych zainteresowaniach, ogromnej wiedzy i pasji badawczej Władysława Ziemackiego i jego doskonałej pamięci świadczyć może fakt (przytoczony przez Adama Wilka w artykule wspomnieniowym z roku 2000), że mając już 82 lata, jako samouk zaczął się uczyć języka japońskiego i że samodzielnie rozszyfrowywał już niektóre zwroty w tym języku, np. w podpisach pod zdjęciami w gazetach. Notabene wszystkim zalecał samouctwo jako najlepszą formę nauki.

Władysław Ziemacki pozostawił po sobie nieopublikowaną pracę swego życia zatytułowaną *Teodor Tripplin. Życie i twórczość*. Liczący 52 strony maszynopis poświęcony jest sylwetce autora popularnych romansów, literatury podróżniczej i dwu opracowań z zakresu historii higieny na ziemiach polskich w XIX wieku – doktorowi medycyny, bojownikowi o wolność Włoch przy boku Garibaldi, Teodorowi Teutoldowi Tripplinowi (1813-1881).

Władysław Ziemacki zmarł 4 października 1986 r. w wieku 91 lat i został pochowany na cmentarzu w Kole.

Agnieszka Pogorzelska bibliotekarka PBP w Koninie

Nowa epoka w Bibliotece Pedagogicznej w Kole, Koninie i Turku

Początek roku 2011 przyniósł Bibliotece ogromne zmiany. Rozpoczęto komputerową obsługę czytelnika za pomocą programu SOWA 2 MARC 21. Jest to nowe narzędzie pracy dla bibliotekarza, które daje możliwość stworzenia pełnego katalogu obejmującego nie tylko książki i czasopisma, ale też dokumenty elektroniczne. Program znacznie usprawnił pracę bibliotekarza. Niektóre rutynowe czynności przejął całkowicie, np. zbieranie danych statystycznych, wykonywanie

sprawozdań, śledzenie zaległości. Znacznie szybciej odbywa się rejestrowanie wypożyczeń, opracowanie nabytków. Wyszukiwanie informacji w programie przebiega bardzo sprawnie. Na ekranie komputera są dostępne katalogi, m.in.: alfabetyczny, tytułowy, serii wydawniczych, UKD, haseł przedmiotowych.

Obok komputera dla bibliotekarza pojawiły się komputery dla czytelników. Od tej pory każdy zainteresowany ma możliwość wyszukania książki wybranej przez siebie przy pomocy programu oraz sprawdzenia, czy potrzebna książka znajduje się w Bibliotece. Czytelnik zalogowany ma dostęp do następujących funkcji:

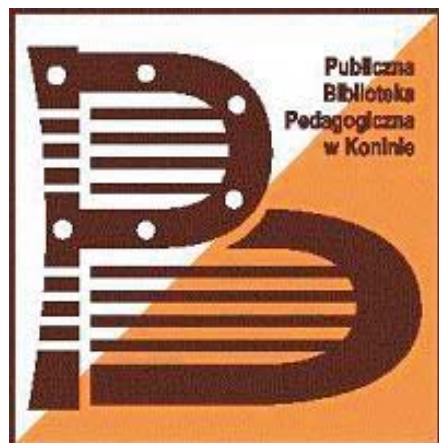
- Informacje o czytelniku
- Wypożyczenia – aktualnie wypożyczone pozycje z podaniem terminów zwrotu
- Zamówienia
- Rezerwacje
- Zmiana hasła
- Zapytanie

Tymi działaniami chcemy zachęcić użytkowników do odwiedzania naszej Biblioteki.

Taką nowoczesną Bibliotekę udało się stworzyć dzięki zrozumieniu i życzliwości pani dyrektor – Danuty Jaszczak, która rozumie potrzeby współczesnej biblioteki, a dzięki nieustannym wysiłkom dyrektora nasza Biblioteka stała się nareszcie nowoczesną placówką edukacyjną.

Zapraszamy wszystkich do zmienionej wizualnie, ale wciąż tej samej Biblioteki – na czytelników czekają zawsze uśmiechnięci i pomocni bibliotekarze.

Stanisław Poturała nauczyciel Zespołu Szkół im. M. Kopernika w Koninie

Jak zadawać pytania na lekcji?

Ważne są odpowiedzi tylko na dobre pytania. (zasłyszane)

Są takie pytania, które padają nieoczekiwanie i zostają w pamięci bardzo długo, kto wie, może przez całe życie. Są bardzo proste i człowiek dziwi się, że sam ich sobie nie zadał. Bo od takich pytań wszystko powinno się zaczynać.

Nauczanie jest procesem skomplikowanym i poświęcono mu wiele tomów prac z zakresu dydaktyki i metodyki. Można zdefiniować je jako przekazywanie uczniowi elementów wiedzy i umiejętności tak, by je zrozumiał i zastosował (użył) w pytaniu, zadaniu, problemie albo doświadczeniu, tzw. eksperymencie, czy też w życiu codziennym. Aby zweryfikować swoje działania i upewnić się, iż uczeń opanował podaną teorię lub empirię, wypada zadać dobre pytania.

Typy pytań

W zależności od metody prowadzenia lekcji dydaktycy wyróżniają następujące zadania:

- polecenia – formułowane głównie w związku z metodą zajęć praktycznych,
- pytania – formułowane głównie w związku z metodami poszukującymi.

Pytania ze względu na:

- swoją strukturę – dzielą się na pytania o uzupełnienie i o rozstrzygnięcie,
- stopień ważności i trudności – dzielą się na pytania proste (w metodzie heurystycznej) i problemy (w metodzie problemowej).

Stopniowanie pytań

Zadawane pytań winno mieć wyraźną strukturę i prowadzić:

- od łatwiejszych do trudniejszych etapów,
- od wymagań prostych do złożonych,
- od konkretnego do abstrakcji,
- od niższych do wyższych form myślenia.

Tak konstruowany poziom koncentracji myślenia powinien konsekwentnie narastać. To ułatwi uczniowi zaangażowanie się w kształcenie, a może nawet samokształcenie. Dobrym symptomem nauczycielskich pytań mogłaby być u ucznia reakcja także w postaci pytania. Stanowiłoby to potwierdzenie tego, iż jest on aktywnym ogniwem w łańcuchu budowania wiedzy.

O co można pytać i jak pytania przykładowo formułować?

- nazwy** (Co to jest? Jak to się nazywa? Co robisz?),
- zastosowanie** (Co się tym robi? Do czego to służy?),

- opis** (Opowiedziałbyś mi o tym? Co się zdarzyło? Jak to wygląda?),
- wymagające spostrzegania wybiórczego** (Co jeszcze widzisz? Do czego podobny jest ten element? W czym tkwi trudność?),
- wymagające przeniesienia uwagi** (Znajdź... Gdzie to się znajduje?)
- Pokaż...),
- wymagające analizy spostrzegania** (Dlaczego to tak wygląda? Która część jest najważniejsza? Czego tu brak?),
- wymagające analizy porównawczej** (Pod jakim względem te elementy są podobne? Czym się różnią?),
- przyczyny i skutki** (Co spowodowało taki efekt? Dlaczego do tego doszło? Co się zdarzy? Jakie będą tego skutki?),
- przewidywania i hipotezy** (Co teraz nastąpi? Co zdarzy się, jeśli...?),
- zależności środek - efekt** (Co można zrobić, żeby dopiąć celu czy rozwiązać problem? Co jest do tego potrzebne? Dlaczego? Jak to zrobić?),
- luźną refleksję** (Skąd to wiesz? Skąd ta pewność? Na czym się opierasz?),
- zależności logiczne** (Jeśli..., to...? Jakie są następstwa?),
- ocenę elementów** (Które elementy są dobre? Który element jest najlepszy? Co byś zmienił?),
- ocenę całości** (Co o tym myślisz? Jak można porównać to z...? Jak można to poprawić?).

Pytania ze względu na treść

S. Racinowski analizuje pytania ze względu na ich treść. Podstawą podziału pytań może być to, o co pytamy. W podziale tym występuje aspekt **poznawczy**. Stosując tę zasadę podziału, wyróżniamy pytania:

- o istnienie rzeczy, zjawisk, procesów, zdarzeń (pytania egzystencjalne)**; pytania o istnienie mają postać: „Czy istnieje takie A, które ma właściwości m, n?”, „Czy istnieją metale lżejsze od wody?”, „Czy na planetach istnieje życie organiczne?”;
- o genezę rzeczy, zjawisk, procesów, zdarzeń**; pytania o genezę, o powstanie mają postać: „Jak powstało A?”, „Jak powstało życie na ziemi?”, „Jak powstało państwo?”, „Z czego powstał węgiel kamienny?”, „Jakie są źródła konfliktu między Wschodem i Zachodem?”;

- o treści, o znaczenie terminów i pojęć (pytania definicyjne), co znaczy i oznacza pewien termin, symbol (pytania esencjonalne)**; pytania definicyjne przyjmują bardzo różnorodną formę:

- „Co to jest A?”,
- „Jak określamy B?”,
- „Co oznacza C?”,
- „Co znaczy D?”,
- „Co rozumiemy przez E?”,
- „Czy X jest Y-kiem?”;
- o istotę rzeczy, o sens, o znaczenie**; łączą się z pytaniami definicyjnymi i przybierają następujące formy: „Co jest istotą A?”, „Jaki sens ma B?”, „Na czym polega C?”, „Co przedstawia D?”, „Co jest istotą pioruna?”, „Jakie znaczenie mają nawozy sztuczne dla upraw roślin?”, „Co przedstawia ten obraz?”;
- o przynależność danej rzeczy, zjawiska, procesu, wydarzenia**; pytania o przynależność wiążą się również z pytaniami definicyjnymi: „Do jakiego typu, gromady, klasy, rzędu, rodziny, rodzaju i gatunku należy lilia, wrzós, maciejka itp.?” (systematyka roślin), „Do jakiego gatunku literackiego należy dzieło Hemingwaya *Komu bije dzwon*?” (gatunki literackie);
- o właściwości, o cechy rzeczy, zjawisk, procesów, wydarzeń**; pytania o właściwości, cechy i jakość posiadają formę: „Jaki jest A? Jakie zalety, wady ma B?”, „Czy C jest takie a takie?”, „Czy srebro jest dobrym przewodnikiem elektryczności?”;
- o cel działania**; pytania o cel działania mają postać: „Co jest (było, będzie) celem tego działania?”, „Jakie cele wychowawcze ma samorząd szkolny?”;
- o metodę działania**; pytania o metodę myślenia i działania posiadają różne formy: „Jak to zrobić?”, „Czy to da się wykonać lepiej?”, „Jak do tego doszedłeś?”;
- o możliwości i konieczności występowania pewnych rzeczy, zjawisk, procesów, zdarzeń, o prawdopodobieństwo, o przypadek**: „Czy to możliwe, żeby A?”, „Czy jest to konieczne, żeby B?”;

„Jaka jest możliwość powstania, występowania C w warunkach k, l, n?”
 „Jaki jest warunek konieczny i wystarczający aby zaszło X?”
 ❖ **o przyczynę zdarzeń, zjawisk, procesów**; pytania o przyczynę występującą w następującej formie:
 „Co jest przyczyną A?”
 „Dlaczego zaszło B?”
 „Co było powodem C?”
 ❖ **o skutek zdarzenia, zjawisk, procesów, o następstwo**:
 „Jakie skutki spowodowała dana przyczyna?”
 „Co się stanie z A, gdy zajdzie B?”
 „Jak się zachowa C pod wpływem D?”
 „Jakie następstwa spowodować może nieustanny wyścig zbrojeń?”
 ❖ **o sprawcę zdarzenia, czynu**; przyjmuje formy:
 „Kto jest sprawcą czynu A?”
 „Kto jest odpowiedzialny za B?”
 „Kto ponosi winę za C?”
 „Kto się do tego przyczynił?”
 „Kto temu zapobiegł?”
 „Kto się temu przeciwstawił?”
 ❖ **o warunki i okoliczności**:
 „W jakich warunkach zachodzi A?”
 „Jakie okoliczności sprzyjają B, a jakie szkodzą?”
 ❖ **o przebieg, rozwój, zmienność rzeczy i zjawisk, procesów, zjawisk**; pytania o przebieg, o rozwój, wyrażamy w wielu formach:
 „Jak przebiega zjawisko A?”
 „Jak się zmienia B w zależności od k, l?”
 „Jaki wzór wyraża daną zmienność, zależność?”
 „Czy C rośnie, czy maleje?”
 ❖ **o związki, zależności, stosunki między rzeczami, zjawiskami, procesami i zdarzeniami**; pytania o związki, zależności, stosunki łączą się z poprzednią grupą pytań i przyjmują postać:
 „Czy A ma związek z B?”
 „Jaki?”
 „Czy C zależy od D?”
 „Jak?”
 „Co poprzedza E (następuje po E)?”
 „W jakim stosunku pozostają między sobą F i G?”
 ❖ **o podobieństwo, różnicę, tożsamość i sprzeczność rzeczy, zjawisk, procesów i zdarzeń (pytania porównania)**; pytania zawierające porównanie:
 „Jakie jest A w porównaniu z B? (równe, większe, mniejsze, lepsze, gorsze, droższe, tańsze itp.)”
 „W czym C i D są do siebie podobne (w czym się różnią)?”
 „Pod jakim względem są podobne?”
 ❖ **o ilość i wartość**; są w zasadzie odmianną pytań o porównanie:
 „Ile wynosi A?”

„Jaką wartość posiada B?”
 „Ile waży C?”
 „Ile mierzy D?”
 „Jaką wartość ma E?”
 „Jak długo trwa?” (ogólnie wg przyjętego układu jednostek pomiarowych);
 ❖ **o prawdę i fałsz**:
 „Czy twierdzenie A jest prawdziwe?”
 „Kiedy B jest prawdą?”
 „Kiedy C jest fałszem?”
 ❖ **o błędy w myśleniu i działaniu**; wiążą się z poprzednią grupą pytań:
 „Czy to rozumowanie jest poprawne?”
 „Gdzie tkwi błąd?”
 „Na czym ten błąd polega?”
 „Jak się ustrzec tego błędu?”
 „Czy ten błąd da się usunąć?”
 ❖ **o zasadę działania**;
 ❖ **o zgodę, przekonanie**:
 „Czy przyjmujemy ten projekt, plan?”
 „Czy zgadzacie się na to rozwiązanie?”
 „Czy to jest zgodne z waszymi przekonaniami?”
 ❖ **o zastosowanie, pożytek, szkodliwość**; mają postać:
 „Jakie zastosowanie w praktyce ma A?” (pomysł, przyrząd)
 „Na czym polega szkodliwość?”

Pytania dobre i złe

Sztuką jest właściwe formułowanie pytań. Typowym nauczycielskim grzechem jest ich pochopne zadawanie, wręcz bombardowanie uczniów serią zadań, o których sensie nie mają nawet szansy pomyśleć. Rekordziści potrafią zadać ich nawet 60 na jednej lekcji. Wtedy odpowiada ten, kto pierwszy podniesie rękę. Nauczyciele swoje postępowanie tłumaczą koniecznością zdążenia z materiałem. Trzeba jednak uświadomić sobie, że wtedy dajemy jedynie szansę najlepszym, gdyż słaby uczeń nigdy nie zdąży przemyśleć i zaistnieć w tej rywalizacji.

Rozpoczynanie pytań od partykuły „czy” daje efekt w postaci spływania i skracania uczniowskich odpowiedzi. Z kolei formuła „rozważ” wydłuża i rozmywa odpowiedź.

Prawdziwe pytanie powinno pobudzać do myślenia. Ogranicza zadawanie wyłącznie pytań, na które tylko nauczyciel zna odpowiedź. Powoduje to, że uczniowie koncentrują się na odgadywaniu poprawnej odpowiedzi albo takiej, którą nauczyciel uważa za poprawną. Być może popadanie w taką manierę jest efektem powszechnego systemu testowania, jaki został wprowadzony w związku z egzaminami sprawdzanymi według wąskiego klucza odpowiedzi.

Do kategorii pytań ograniczających myślenie należą:

- pytania czysto **kontrolne**, na które odpowiedź jest znana (nauczycie-

lowi albo uczniowi): „Jak się nazywa? W którym roku?”

- **zamknięte** (możliwa tylko odpowiedź „tak” lub „nie”): „Czy wiesz, że powodem decyzji o ataku była nieprawdziwa informacja, jaką król otrzymał?”
 „Czy policzyłeś już, że cena płaszcza wzrosła o 20 procent?”

- **dyscyplinujące** (służące karce, ocenianiu, samoobronie nauczyciela): „Dlaczego znowu przeszkadzasz? Czemu przestałście pracować? Jak ty się zachowujesz?”

- **wymuszające potwierdzenie** (uczniowie muszą przytaknąć): „Możemy iść dalej?”, „Zróbmy to tak, dobrze?”, „To ciekawe, prawda?”

Nie musimy, a nawet nie możemy całkowicie zrezygnować z takich pytań, ale nie powinniśmy na nich poprzestać.

Pytania, które kształcą

Rolę właściwie postawionych pytań docenia zwłaszcza ocenianie kształtujące. Ocenianie kształtujące to sposób (strategia, metoda) stosowana przez nauczyciela podczas nauczania szczególnie doceniona przez twórców nowej podstawy programowej. Podstawowym celem stosowania tej metody jest stworzenie w klasie szkolnej atmosfery sprzyjającej uczeniu się i zmianie relacji pomiędzy uczniem a nauczycielem. Jednym z elementów oceniania kształtującego są tzw. pytania kluczowe. Sformułowanie „dobrego” pytania kluczowego jest niesłychanie trudne. Ma ono pobudzać uczniów do myślenia, co sprawia, że angażują się oni w lekcję i nie są znużeni. Właściwe pytania rodzą dociekliwość, a wtedy praca na lekcji staje się czymś niezwykłym dla młodzieży i nauczycieli. Pytania kluczowe, a właściwie wynikające z nich odpowiedzi, uzmysłwiają uczniom, że nawet wiedza o rzeczach do tej pory przez nich ignorowanych może im się w życiu do czegoś przydać.

Jak najlepiej zadawać pytania, radzi Grażyna Czetwertyńska. Sugeruje, aby zaprosić uczniów do wspólnego myślenia, prowokując dyskusję np. w taki sposób: „Co sądzicie na ten temat?”, „Do czego chcemy dojść?”, „Jakie mamy możliwości poszukiwania rozwiązań?”. Należy zadbać o to, aby wraz z uczniami **znaleźć się po stronie poszukiwaczy rozwiązania** – służą temu **pytania podkreślające niepewność, niewiedzę** itp.: „Jakie wnioski moglibyśmy z tego wyciągnąć?”, „Czego moglibyśmy użyć jako dowodu jego winy?”, „Czego jeszcze nie wiemy?”.

Budowaniu wartości ucznia pomaga wykorzystywanie jego wcześniejszych osiągnięć i **podkreślanie, że słuchamy jego opinii i je doceniamy**, np. ►►

„Uważasz, że ...?”,
 „Powiedz nam więcej, to ciekawe.”,
 „Co już udało się ustalić waszej grupie?”,
 „Jak chcesz wykorzystać to, co robiłeś na poprzedniej lekcji?”.
 Aktywizowaniu uczniów służy również stawianie jak największej ilości pytań budzących różne sposoby myślenia:
 „Jakie to jest?”,
 „Co z tego wynika?”,
 „Czym to się różni?”,
 „Co przewidujesz, co będzie dalej, gdy...?”,
 „Jak to można wyjaśnić?”,
 „Co możemy tu zmienić?”,
 „Jak to udowodnić?”.

„Czy macie pomysł na bardziej oryginalne wyjaśnienie?”,
 „Jak... mógł/może wyglądać, gdyby...?”.

BIBLIOGRAFIA

- Czetwertyńska G., *Badanie eksperymentalne oraz analiza historyczna i pojęciowa*, dostępne w Internecie, <http://szkolamysleniamini.nq.pl/index.php?sec=materiały>.
- Fisher R., *Uczymy, jak się uczyć*, Warszawa 1999.
  - Węglińska M., *Jak przygotować się do lekcji. Wybór materiałów dydaktycznych*, Kraków 1998.

3. M. Kamiński, R. Śniegocki, *Historia od renesansu do czasów napoleońskich*, Podręcznik dla II klasy liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, cz. 1, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa 2005.
4. W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, t. 1, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1986.

6. Załączniki

a) Karta pracy ucznia (tab. 1 str. 21)

Akt unii lubelskiej z 1569 r.

W imię Pańskie. Amen. Ku wiecznej pamięci sprawy niżej opisanej. My, prałaci i panowie, rada tak duchowna, jako i świecka, i posłowie ziemscy Korony Polskiej, na tym walnym a z pany radami i posły i inszymi stany W[ielkiego] Księstwa Litewskiego spólnym lubelskim sejmie będący [...], oznajmujemy tym to listem naszym, [iż] takie niżej opisane traktaty i namowy między sobą uczyniliśmy.

1. W imię Pańskie, Amen. Ku wiecznej pamięci sprawy niżej opisanej [...].
3. Iż już Korona i Wielkie Księstwo Litewskie jest jedno nierozdzielne i nieróżne ciało, a także nieróżna, ale jedna spólna Rzeczpospolita, która się ze dwu państw i narodów w jeden lud zniosła i społa.
4. A temu [...] narodowi, żeby już wiecznymi czasy jedna głowa, jeden pan i jeden król spólny rozkazywał, który spólnymi glosy od Polaków i od Litwy obran, a miejsce obierania w Polsce, a potem na Królestwo Polskie pomazan i koronowan w Krakowie będzie, któremu obieraniu [...] niebytność której strony przeszkadzać nie ma [...].
7. A przy koronacji nowego króla mają być przez króla koronowanego poprzysiężone i zaraz konfirmowane [zatwierdzone] na jednym liście i jednymi słowy na wieczne czasy prawa, przywileje i wolności poddanych wszystkich obojga narodów i państw tak złączonych.
8. Sejmy i rady ten obój naród ma zawsze mieć spólne koronne pod królem polskim panem swym i zasiadać tak panowie między pany osobami swemi, jako posłowie między posły, i radzić o spólnych potrzebach, tak na sejmie, jako i bez sejmu w Polsce i w Litwie [...].
9. Też [...] aby J. Kr. Mość prawa, przywileje, tak wszem ziemiom i narodom tak Korony Polskiej, jako i W. Księstwu Litewskiemu, i ziemiom do nich należącym wszelakim pismem nadane i wolności, dostojenstwa, prerogatywy, urzędy wszystkie obojga narodu całe i nieporuszone zachował. [...]
16. Sejmów innych żadnych osobnych stanom koronnym i litewskim król J.M.

Jarosław Durka doradca WOM-u w Częstochowie

Unia lubelska i jej skutki (scenariusz lekcji historii w drugiej klasie liceum ogólnokształcącego)

1. Cele lekcji

a) Wiadomości

Po zakończeniu lekcji uczeń zna:

1. Datę zawarcia unii realnej w Lublinie – 1569.
2. Pojęcia: unia personalna, unia realna.
3. Opinie wybranych historyków na temat skutków unii polsko-litewskiej w Lublinie.

b) Umiejętności

Po zakończeniu lekcji uczeń potrafi:

1. Analizować tekst unii lubelskiej.
2. Porównać różne opinie historyków na temat tego samego wydarzenia.
3. Zająć własne stanowisko w ocenie skutków związku Polski i Litwy.

2. Metoda i forma pracy

Wykład, praca z tekstem źródłowym, analiza porównawcza, dyskusja.

3. Środki dydaktyczne

Fragment tekstu unii lubelskiej, teksty wybranych historyków na temat unii lubelskiej, karty pracy ucznia, mapa Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

4. Przebieg lekcji

a) Faza przygotowawcza

Nauczyciel prosi uczniów o przypomnienie, jaki związek łączył Polskę i Litwę od 1385 r. (unia w Krewie).

b) Faza realizacyjna

1. Nauczyciel podaje temat i wyjaśnia cele lekcji.
2. Nauczyciel przedstawia fakty związane z unią personalną Polski i Litwy. Wskazuje na jej wady – nietrwałość,

często brak jednego ośrodka władzy. Przedstawia też problemy dynastyczne Jagiellonów – brak potomka.

3. Nauczyciel na mapie pokazuje zewnętrzne zagrożenia Polski i Litwy, co było jednym z powodów, jakimi kierował się Zygmunt August, dążąc do zawarcia unii realnej.
4. Nauczyciel rozdaje uczniom tekst unii lubelskiej i prosi o wypełnienie kart pracy.
5. Uczniowie po zakończeniu pracy prezentują jej efekty.
6. Nauczyciel przedstawia okoliczności zawarcia unii, wskazuje na tereny przyłączone do Korony.
7. Nauczyciel rozdaje uczniom teksty trzech historyków i prosi uczniów o wypełnienie kart pracy.
8. Po zakończeniu pracy uczniowie szukają podobieństw i różnic w ocenach historyków na temat skutków unii lubelskiej.

c) Faza podsumowująca

Nauczyciel stawia pytanie: Jakie jest wasze stanowisko w kwestii skutków unii lubelskiej? Nauczyciel prosi uczniów o wypowiedzi i dyskusję.

5. Bibliografia

1. J. Bardach, *O Rzeczpospolitą Obojga Narodów*, [w:] *Dzieje narodu i państwa polskiego*, KAW, Warszawa 1998.
2. N. Davies, *Europa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1999.

składać nie będzie, jedno zawždy spólne sejmy temu obojemu narodowi, jako ciału jednemu w Polszcze składać będzie [...]. 19. [...] Takież w rekuperacji [odzyskaniu] od nieprzyjaciela moskiewskiego zamków, imion, poseszji [ziem, majątków] i dóbr wszelakich będzie powinien J. Kr. Mość tym wracać, czyje te ojczyzny i possessje przedtym były przed osiągnięciem od nieprzyjaciela.

Źródło: M. Kamiński, R. Śniegocki, *Historia od renesansu do czasów napoleońskich, Podręcznik dla II klasy liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, cz. 1, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa 2005, s. 81. (tab. 2 str. 21)*

W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, t. 1, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1986, s. 143.

Nigdy w dziejach odrębne narody nie zawarły trwalszego ślubu przy mniejszym zastosowaniu nacisku. Stało się wedle życzenia setek tysięcy, z ujmą tylko dla garści uprzywilejowanych i dla ich pychy. Musiano odczuć i w oderwanym Połocku, i w Smoleńsku, i w stolicach wszystkich państw, że tu zaszła nie drobna zmiana administracyjna w rodzaju dokonanego niedawno (20 lutego 1564) wcielenia Oświęcimia i Zatora, ale akt wielkiej, dziejowej doniosłości. Z niepokojem i gniewem wyczyta Iwan w doniesieniu swego posła, przytomnego w Lublinie, że „jedynienie ich w tom, czto im stojato oto wsiach okrain za odin”. Już po roku mogła Europa odróżnić polską metodę uniwania od moskiewskiej Iwana, który swym nowogrodzianom wybijał z głów wszelki pociąg do polskości tysiącami bezprzykładnych kaźni (1570). Czy akt lubelski był trwały, niecofniony, doskonały? Historia nie zna wielkich przemian, po których by nie nastąpiła choćby przejściowa reakcja, i niewiele zna takich, które by nie miały ubocznych skutków ujemnych. Na razie wystarczy tu stwierdzić, że unia lubelska, doniosłością równa kalmarskiej, przewyższy swą trwałością wszystkie nowożytne związki państw Europy lądowej, nie obróci się w niczyj ucisk ani wyzysk, bo też leżąca w jej podłożu miłość przetrwa do grobowej państwa jagiellońskiego deski (1795).

N. Davies, *Europa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1999, s. 596-597.

Rzeczpospolita Polski i Litwy była kolejnym krajem, który na przełomie XVI i XVII stulecia przeżywał swój „złoty wiek”. Królestwo ostatnich Jagiellonów było niewątpliwie największym państwem w Europie; udało mu się uniknąć zarówno wojen religijnych, jak i inwazji Osmanów,

Tabela 1: Karta pracy ucznia

Lp.	Po zapoznaniu się z tekstem źródłowym odpowiedz na pytania:
1.	Jaki sposób wyboru nowego króla przewidywano w akcie unii lubelskiej?
2.	W jaki sposób miał funkcjonować sejm?
3.	Co w akcie unii gwarantowano Litwinom?

Tabela 2

Po zapoznaniu się z fragmentami opracowań historycznych, wypisz pozytywne i negatywne skutki unii:	
Władysław Konopczyński	
plusy	minusy
Norman Davies	
plusy	minusy
Juliusz Bardach	
plusy	minusy

które nękały wielu spośród jego sąsiadów. Za panowania Zygmunta I (pan. 1506-1548) i Zygmunta Augusta (pan. 1548-1572) – małżonka i syna kolejnej królowej z rodu Sforzów – łączyły je silne więzi z Włochami, szczególnie z Wenecją; Kraków był siedzibą jednego z najbardziej tętniących życiem królewskich dworów epoki renesansu.

Rzeczpospolita, która powstała z chwilą podpisania unii lubelskiej (1569), zrodziła się po części z braku dziedzica do tro-

nu, a po części z obawy przed ekspansją Moskwy. Była wczesną formą *Ausgleich* – kompromisu między interesami Polski i Litwy. Korona, czyli Królestwo Polskie, zaakceptowała Wielkie Księstwo Litewskie na prawach równego partnera, chociaż jako rekompensatę przejęła rozległe ziemie Ukrainy. Wielkie Księstwo zachowało własne prawa, własną administrację i własne wojsko. Rządy w podwójnym państwie miał sprawować wspólnie obierany monarcha oraz wspól-

ny sejm. Panująca szlachta, która wypracowała ten ustrój szlacheckiej demokracji, zachowała swoją dominującą rolę. Za pośrednictwem lokalnych sejmików ziemskich, które sprawowały kontrolę nad centralnym sejmem, kierowała systemem podatkim i sprawami wojskowymi. Poprzez pacta conventa, które były elementem przysięgi koronacyjnej, szlachta wynajmowała sobie królów jak kontraktowych dyrektorów. Wykorzystując zagwarantowany prawem przywilej stawiania oporu, co wcielano w życie, zawiązując zbrojne związki, czyli konfederacje, była w stanie bronić własnych pozycji przed wszystkimi zakusami ze strony króla. Wykorzystując zasadę jednomyślności, która obowiązywała podczas wszelkich obrad, zagwarantowała sobie pewność, że żaden król ani żadne ugrupowanie nie wystąpi przeciwko wspólnym interesom. Nie był to ustrój powszechnej anarchii, który miał zdobyć przewagę w XVIII wieku. Mimo wad był odważnym eksperymentem w dziedzinie demokracji, który – w epoce absolutyzmu i walk religijnych – oznaczał nową, ożywczą alternatywę. O reputacji Rzeczypospolitej wśród bratnich demokracji nie powinna decydować pełna żółci propaganda, jaką głosili jej późniejsi mordercy.

Na przestrzeni osiemdziesięciu lat, jakie dzieliły unię lubelską od powszechnego kryzysu z 1648 roku, losy Rzeczypospolitej układały się pomyślniej niż losy jej sąsiadów. Handel na Bałtyku przyniósł wielu rodom szlacheckim nie znane dotąd bogactwo. Miasta – zwłaszcza Gdańsk – rozkwiły dzięki możliwościom, jakie im dawały królewskie przywileje. Kontreformacja – mimo żywego oddźwięku – nie doprowadziła do otwartych konfliktów. Szlachta – mimo wielkiego rokoszu, czyli „legalnego buntu” z lat 1606-1609, który całkowicie sparaliżował rząd – na ogół nie stosowała skrajnych form obezwładniania władzy, jakie miały się stać regularną praktyką w następnym stuleciu. Zazwyczaj wybierała królów niechętnych zarówno biskupom, jak i ultramontańskim postawom zwolenników domu Habsburgów. Wojny zagraniczne toczono albo na terenach przygranicznych, albo na terytoriach wroga.

J. Bardach, *O Rzeczpospolitą Obojga Narodów*, [w:] *Dzieje narodu i państwa polskiego*, KAW, Warszawa 1998, s. 64-65, za: M. Kamiński, R. Śniegocki, *Historia od renesansu do czasów napoleońskich, Podręcznik dla II klasy liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, cz. 1*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa 2005, s. 81-82.

Inne były konsekwencje unii lubelskiej dla Polski, inne dla Litwy i ziem ruskich. System polityczny ustalony w 1569 r. miał, jak się z czasem okazało, plusy i minusy dla wszystkich zainteresowanych narodów: polskiego, litewskiego i ruskiego (w obu jego odłamach: północnym – białoruskim i południowym – ukraińskim).

Jak się rychło uwidoczniło, unia realna ustanowiona w Lublinie nie osłabiła pozycji magnaterii na Litwie i Rusi. Przeciwnie, przez inkorporację Wołynia i Naddnieprza, stworzyła grunt dla umocnienia również – osłabionej w połowie XVI wieku – magnaterii koronnej, którą połączyły bliskie koligacje z potężnymi rodzinami możnowładców ruskich. Ci ostatni, polonizując się, sięgali po najwyższe godności w Koronie.

Unia z Litwą wciągnęła Polskę w długotrwałe i wyczerpujące wojny z Rosją. Panowanie nad Naddnieprzem i Podolem zmuszało Polskę do ochrony południowych granic przed Tatarami, a także powodowało różnorakie konflikty z Turcją (wybór na króla lennika tureckiego, w osobie Stefana Batorego, na krótko tylko zneutralizował sytuację). Osłabiały wewnętrznie Koronę powtarzające się od końca XVI wieku wojny polsko-kozackie. Ich kulminacją stało się w 1648 r. powstanie pod wodzą Bohdana Chmielnickiego, które zapoczątkowało pasmo klęsk militarno-politycznych w połowie XVII wieku, prowadzących do załamania się potęgi Rzeczypospolitej.

Patrząc z dzisiejszej perspektywy, można najogólniej powiedzieć, że kilkuleciowa ekspansja polska na Wschód zakończyła się niepowodzeniem. Zmarnowano wiele ludzkiej energii, przedsiębiorczości, politycznej aktywności, które – jeśli w ogóle jest poprawne rozumowanie w kategoriach nie zrealizowanych, hipotetycznych możliwości – obrócone w kierunku intensyfikacji życia wewnętrznego oraz wykorzystania wojny 30-letniej (1618-1648) dla odzyskania Śląska (inna rzecz, czy realizatorem takiej polityki mógł być Zygmunt III Waza, związany przymierzem z Habsburgami), mogłyby przynieść skutki bardziej pozytywne dla przyszłości narodu.

Taki negatywny osąd byłby jednak jednostronny. Współżycie Polski z Litwą i Rusią, związki – poprzez tę ostatnią – z tatarsko-tureckim Orientem, wzbogaciły w niejednym kulturę polską, rozszerzyły jej horyzonty. Asymilacja, która przywiodła do polskości niemal całą szlachtę litewską i ruską, przysporzyła wiele talentów, wybitnych postaci historycznych – Kościuszkę, Mickiewicza, Słowackiego i Moniuszkę, Piłsudskiego i Narutowicza, Paderewskiego i Conrada – narodowi, do którego

przodkowie ich weszli z wolnego wyboru.

Z drugiej strony, wzajemne wielostronne związki nie tylko wzbogaciły kulturę litewską, a także białoruską i najżywszą w tym czasie – ukraińską, ale wpływały również na rozwój stosunków kulturalnych polsko-rosyjskich. Rzeczpospolita, a w szczególności Litwa i Ukraina, stanowiły też, aż do czasów Piotra I, podstawowy przebieżnik, za pośrednictwem którego odbywała się w Rosji recepcja elementów kultury zachodnioeuropejskiej.

Dla Litwinów i Rusinów (późniejszych Ukraińców i Białorusinów) unia z Polską miała wiele plusów. Przyspieszyła procesy formowania się stanów – nie tylko szlachty, ale też mieszczaństwa i chłopstwa. Dostarczyła wzorców samorządnych miast na prawie magdeburskim, zainspirowała model reformy agrarnej wsi poddańczej, w postaci pomiaru włócznej (włóka – odpowiednik polskiego łanu). Związała polietniczną kulturę Rzeczypospolitej Obojga Narodów z kulturą zachodnioeuropejskiego odrodzenia i baroku, co poświadczają dziś choćby pomniki architektury. Upowszechniła na ziemiach nad Niemnem, Dźwiną i Dnieprem koronne zasady praw obywatelskich, samorządności ziem i miast, reprezentacji przez organy wybieralne – z sejmem na czele.

Inkorporację do Korony Wołynia, Naddnieprza i Podola w 1569 r. Litwini uznawali za wymuszenie, niesprawiedliwość, i wielokrotnie występowali o zwrot tych ziem Wielkiemu Księstwu. Inny był stosunek do tego aktu szlachty południoworuskiej, która zaakceptowała połączenie w jednym państwie ziem ukraińskich Wielkiego Księstwa z Rusią Halicką. Przyspieszyło to wyodrębnienie się narodu ukraińskiego. Jednocześnie utrata elity społecznej w wyniku polonizacji kulturalnej, co łączyło się najczęściej z przejściem na katolicyzm, miała dla narodu ukraińskiego skutki jednoznacznie negatywne. [...]

Nieco inaczej miała się rzecz na Litwie historycznej, obejmującej również ziemie białoruskie. Tu polonizacja językowa i kulturowa nie powodowała utraty świadomości odrębności politycznej. Litwini, a mianem tym określano wszystkich obywateli Wielkiego Księstwa, niezależnie od przynależności etnicznej i wyznaniowej, konsekwentnie bronili – od unii lubelskiej aż do końca dawnej Rzeczypospolitej – praw Wielkiego Księstwa Litewskiego, jego politycznej i prawnej podmiotowości.

b) Zadanie domowe

Napisz wypracowanie na temat „Unie polsko-litewskie w XIV-XVI wieku”.

Urszula Nowak nauczycielka SP w Koszutach

Scenariusz spotkania z rodzicami

Temat: Chcemy się bawić z rodzicami

Cele

Zacieśnianie więzi emocjonalnych między dziećmi, rodzicami i nauczycielem. Gromadzenie spostrzeżeń o dzieciach oraz poznawanie metod i form pracy z dziećmi.

Środki dydaktyczne

Arkusze szarego papieru, kolorowe flamastry, kolorowe serduszka (medale), stare gazety, taśmy klejące, klej, nożyczki, instrumenty perkusyjne.

Przebieg spotkania

W zajęciach uczestniczą wszyscy, bez podziału na bawiących się i biernych obserwatorów.

1. Przed wejściem do klasy rodzice i dzieci odrysowują swoje dłonie na szarym papierze w bliskiej odległości i podpisują swoim imieniem.
2. Prowadzący wita zebranych – oficjalnie oraz w formie zabawy, np.: *Witam tych, którzy mają dobry humor, lubią lody, lubią oglądać telewizję, mają spodnie, mają ochotę na wspólną za-*

bawę, lubią przychodzić do szkoły.

Osoby powitane mogą pomachać ręką.

3. Wszyscy zebrani – rodzice i dzieci – zaproszeni są do koła, do wspólnej zabawy:

- w krąg przekazywany jest uścisk: *Iskierkę przyjaźni puszczam w krąg, niech wróci do moich rąk;*

- dzieci stoją w kręgu naprzeciw rodziców i wymawiają rytmicznie: *Jak to miło i wesoło* (uderzają dłońmi w uda), *gdy rodzice są wokół* (klaszcza w dłonie rodziców);

- zabawa *Po mojej prawej ręce jest wolne miejsce, zapraszam więc do siebie mamę...* (np. Kasi);

- zabawa muzyczna *Kółko graniaste;*

- zabawa muzyczna *Spacer z mamą:* Dobieramy się parami, mama i dziecko. Podczas akompaniamentu ćwiernutowego mama spaceruje z dzieckiem. W czasie akompaniamentu ósemkowego mama robi przysiad, a dziecko biega dookoła. Gdy

następuje przerwa w muzyce, mama i dziecko odpoczywają.

4. Rodzice i dzieci wspólnie wykonują papierowe kostiumy, które następnie są prezentowane i oceniane. Rodzice otrzymują za prace medale i nagrodzeni są brawami.

5. Dzieci występują w strojach, recytują wiersze *Kaczuszki* i *Dżungla*, bawią się przy słowach piosenki *Nie chcę cię znać*.

6. Wszyscy wspólnie muzykują – przy piosenkach *Piłka Oli* i *Moja wesoła rodzinka*. Wybrani rodzice grają na instrumentach perkusyjnych.

7. Rodzice i dzieci z pozostałości gazet robią kule – bawią się w gazetową wojnę.

8. Uczestnicy dzielą się swoimi przeżyciami z sytuacji, w których się znaleźli.

9. Na zakończenie rodzice w związły sposób wpisują wewnątrz wcześniej obrysowanych dłoni swoje wrażenia i refleksje ze spotkania.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Koninie zaprasza uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych do udziału w konkursie

Poezja noblisty Miłosza z perspektywy szkolnej ławy. Konkurs interpretacji jednego wiersza

Konkurs zorganizowany w ramach obchodów Roku Czesława Miłosza rozgrywany będzie w dwóch kategoriach: dla uczniów **gimnazjów** i uczniów **szkół ponadgimnazjalnych**.

Uczestnicy dokonują wyboru **jednego wiersza** poety i przedstawiają jego interpretację w wypowiedzi nieprzekraczającej 5 stron maszynopisu.

Prace konkursowe należy przesyłać pod adresem Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Koninie, ul. Przemysłowa 7 na ręce nauczyciela konsultanta dra Zbigniewa Budnego, który udziela też wszystkich dodatkowych informacji związanych z konkursem (tel. 63 242 23 32 oraz 63 245 61 95). Termin nadsyłania prac upływa **31 marca 2011 roku**, natomiast rozstrzygnięcie konkursu nastąpi w kwietniu.

Gorąco zachęcamy nauczycieli do motywowania uczniów i sprawowania funkcji opiekunów naukowych, a uczestników serdecznie zapraszamy do podzielenia się refleksjami na temat twórczości wybitnego polskiego poety.

Literackie wędrówki bibliotekarek po Wielkopolsce

Październik to tradycyjnie już świąteczny miesiąc dla bibliotekarzy szkolnych, o czym zdecydowała międzynarodowa organizacja biblioteczna IFLA. W większości bibliotek szkolnych naszego regionu odbyły się imprezy dla uczniów, wpisując się w obchody Międzynarodowego Miesiąca Bibliotek Szkolnych. Natomiast nauczyciele bibliotekarze skupieni w Konińskim Oddziale Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich wybrali się na literacką wycieczkę po Wielkopolsce. W sobotę 23 października udaliśmy się do Puszczykowa, do Muzeum-Pracowni Arkadego Fiedlera. Utworzone jeszcze za życia pisarza prywatne muzeum podróźniczych trofeów prowadzi dalej – z dużym powodzeniem – jego synowie (Arkady i Marek). Pogoda, mimo późnej pory roku, była iście świąteczna. Wśród mieniących się pysznymi kolorami liści drzew odkrywaliśmy w Ogrodzie Kultur i Tolerancji eksponaty-symbole różnych kontynentów. Były tam między innymi: Sfinks, replika piramidy Cheopsa, indiańskie tipi, brama Azteków, replika pomnika Buddy, który został barbarzyńsko zniszczony przez Afgańczyków w 2002 roku. Wiele radości sprawiło nam zwiedzanie repliki statku Santa Maria, w skali 1:1, na którym Krzysztof Kolumb dotarł do wybrzeży Ameryki. Wprawilo nas w zdumienie odkrycie, że tak niewielki statek przebył taką odległość, a na dodatek pomieścił 39 marynarzy. Zwiedziliśmy też budynek, w którym odkrywaliśmy tajemniczy świat Indian. Poznać tam można elementy kultury Azteków, Majów i Inków z grobowcem władcy Majów, skarbcem indiańskim oraz z salą „zderzenia kultur”. Na koniec, rzecz by można na deser, zapoznaliśmy się z eksponatami zgromadzonymi w głównym budynku muzeum. Trofea z różnych stron świata oczywiście robiły wrażenie (motyle, muszle, wypchane krokodyle, żywe piranie), ale nam, bibliotekarzom najmilszą była gablota wypełniona książkami 32 ty-

tułów w 23 językach Arkadego Fiedlera. U wielu z nas starsze wydania przywoływały sentymentalne wspomnienia, a nowe stanowiły okazję do zakupów uzupełniających domowe i szkolne biblioteki.

Towarzysząca nam piękna pogoda i jeszcze piękniejsza przyroda wokół Puszczykowa umiliły drogę do Kórnicka, kolejnego etapu wycieczki. W zamku czekała na nas pani przewodnik, która przeniosła nas w odległy czas początków zamku, który powstał około XIV wieku, ale czas jego świetności przypada na rok 1826, kiedy to właścicielem zostaje Tytus Działyński – gorący patriota, bibliofil i miłośnik przeszłości. „Dotknięcie” przeszłości zawsze robi wrażenie, tyle piękna w meblach, obrazach, intarsjowanych podłogach wzbudziło w nas zachwyt, ale to, na co czekaliśmy szczególnie, to Biblioteka Kórnicka. Pani Magdalena Marcinkowska, pracownica biblioteki, a jednocześnie koleżanka Karoli Glasner (członkini TNBSP) pokazała nam cząstkę fantastycznych zbiorów. Osobiste koneksje sprawiły, że oglądaliśmy (ale i dotykaliśmy!) nadzwyczajne egzemplarze książek pergaminowych, rękopiśmiennych i starodruków. Szczęśliwy los ochronił jeden z cenniejszych zbiorów naszego państwa. Gromadzony przez lata nieprzypadkowy zbiór, ale właściwie dobierany, wyszukiwany i szczególnie chroniony, stanowi nieocenione źródło unikalnych egzemplarzy, a Biblioteka Kórnicka pełni jednocześnie rolę placówki naukowej. Całkowicie opracowany elektronicznie zbiór jest podstawą do wielu naukowych odkryć i opracowań.

Pozostając w odświętnym nastroju, w Poznaniu, w Teatrze Muzycznym obejrzelśmy *Wesołą wdówkę* Ferencza Lehara. Libretto znamy, arie znamy, ale wciąż bawi nas ta operetka i sprawia radość.

Grupa aktywnych turystycznie członków konińskiego Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich już umawia się na kolejny wyjazd.

